

Ljubljanski

VOZON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 8. V Ljubljani, dne 1. velikega srpana 1897. Leto XVII.

Izprehod po velikem mestu.

Po ulicah širokih, šumnih
Počasen vodi me korak;
Oko se željno mi napaja,
Zvedavo zre v kotichek vsak.
In med palačami pred mano,
Za mano ljudstva vre nebroj.
Snujoč vsak za-se misli svoje,
Življenja žije nepokoj . . .
Prizor s prizorom se menjava,
Kot vstajal bi za senom sen;
V obrazih srečo zrem in želje
In porog marsikak meglen . . .
Bogastvo stopa poleg bede,
Hinavsko zlo se tu smeji,
V baržun in svilo in tančice
Zavitih mnogo je laži.

Kaj meniš ti, Hebrej bogati,
Ki mimo ziblješ se mi tod:
Ni-li cekinov stot tvoj mnogi
Odvagan bil za grehov stot?
In koliko solza je padlo
Ti na palače krasna tla!
Seveda kdo bi pazil na-nje,
Saj so trpinov le bila!

Trpinov le! . . . In teh je mnogo,
Ponujajo se vsaki dan;
Vsakdanji kruhek je potreben,
Če nimaš ga, pa delaj dlan!
In dela dlan, da žulj krvavi
Pod kožo vriše se trdo;
Saj nežna roka ni za delo,
Da se utrdi, prav tako!
Kedar omagata ti roki,
Te drug namestil bo takoj,
In tebi — morda kdo pomore,
Zato si pot poišči svoj . . .
In pot si svoj poišče revež
Do reke tja . . . saj daleč ni . . .
In kdo trpina bo pogrešal?
Le kalni val za njim hiti . . .
Novice to so le vsakdanje,
Ki jih nabira žurnalist,
Da bi, če družega baš nima,
Tako nasitil lačni list . . .

Prizor s prizorom se menjava,
Kot vstajal bi za senom sen,
A eden mi je dušo skalil,
Spomin mi vrtal v njo meglen . . .

Vida.

Moj sen.

Sanjalo se mi je sinoči,
Imel sem čuden, čuden sen:
Na postelji bolan sem ležal,
Bil dan jesensko je meglen —

Oči sem motne v strop upiral,
Mladostne dni premišljeval,
Klel jezno mračno uro rojstva,
Ko greh me je na svet poslal —

Haha! vse nadeje blesteče
Raztrgal mi je kruti svet,
Haha! v obupanosti slepi
V pokazani sem stopil sled . . .

Brez srca sam z enako mero
V nesrečo sem ljudi pehal,
Dokler ves strt, bolan se nisem
Na postelj smrtno prikoval —

Tu trepetalo mi telo je
In s strastni mučeno srce —
Kraj mene 'ona' je drhtela,
Upirala oči je v me . . .

A v izbici je stranski za-me
Tedaj ihtel, ihtel nekdo:
Tam mati solzna je sedela,
Molila je srčno, srčno . . .

Aleksandrov.

Take so . . .

V mladosti tam daljnji, izgubljeni mi
Pač gledal sem rad vas — device:
Cecilija, Barbara, Nežica,
Device-mučenice.

Kako sem se čudil obrazom takrat
In lepim deviškim telesom,
In tiho so bile, trpele mirno
In gledale proti nebesom.

Zakaj ste postale vse druge sedaj,
Cecilija, Barbara, Nežka,
Nič več vas ne krasi trpljenje sladko
In tista svetloba nebeška.

Ah . . . Nežica nima več jančka v rokah,
Ima le prav drobnega mopsa,
A z Barbaro hodi prav sladek gospod
In nosi ji v žepu roks-dropsa.

Cecilija več proti nebu ne zre
In tudi ne svira, ne poje,
Poveša prav ljubko glavico svojo,
In ona — dekletce je moje.

Zor.

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

(Dalje.)

XII.

Za medicine kozavec — grenčice
Izpiti je čašo do dna;
Za veselja, za vžitka hip kratek
Pogosto daš mero gorja. —

Aškerc.

V domovanju dr. Zoriča je bilo tiho in mirno kakor v kaki mrtvašnici.

Zdravnik je nalik mrtvi, brezčutni mašini vršil svoj vsakdanji posel po starem, utrjenem vzporedu.

Ob določenem času se je odpravil v bolnico in na vizite k zunanjim bolnikom. Ob istem času kakor poprej je vzprejemal doma bolnike. A bil je kratkobeseden, raztresen. Videlo se mu je, da mu je bolj v mislih nekaj povsem drugega nego bolniki.

V prostem času je hodil sklonjen, bled, molčeč in pogreznjen v svoje težke misli, kakor senca iz sobe v sobo, ali pa je enakomerno, neprenehoma korakal po svojem kabinetu.

Nikogar ni ogovoril, nikomur odgovarjal.

Pri mizi je molčal. Vprašanja Evelinina je ali celo preziral, ali pa ji odgovarjal le kratko — niti prijazno, niti neprijazno, a samozavestno, odločno. A iz te odločnosti je kakor jek skrite, tajne toge zvenelo nekaj boleznega, turobnega.

In pri takih prilikah so se uprle njegove velike, izrazite, zadnje dni kakor z lahno meglo prevlečene, nekoliko nemirne oči bodeče in ostro vanjo.

Bilo ji je, kakor bi ji hotel prodreti v srce in dušo, kakor bi hotel z močno, odločno roko odgrniti zagrinjalo izpred njenega notranjega življenja ter natanko, do zadnje, tudi najbolj malenkostne pičice spoznati njene najskrivnejše misli in želje. Dozdevalo se ji je, da zdaj in zdaj z zdravniško hladnokrvnostjo poseže nazaj v njeno preteklost, da vsaki hip prične z učenjaško natančnostjo secirati in od začetka do konca analizovati vsa njena dela, vse njene grehe. In spet si je domišljevala, da ji kot mož s trdno, neizprosno energijo strga prijazno, bleščečo krinko raz obraz. In gledal jo bode, kakršna je v resnici — krivo, grešno, propadlo, nezvesto prisegi, s katero se mu je zavezala in mu obljubila večno, nerazrušno zvestobo pred altarjem, pred obličjem Vsevednega in Vsevidnega, pred Onim, ki vsaki greh kaznuje, ki mora vsaki greh kaznovati, ker je neskončno pravičen.

In On mora — in gotovo tudi bode kaznoval njen greh . . . In ta kazen se bliža . . . se bliža . . .

Otrpnila je pri tem spoznanju! — Evelina je čutila, da se pripravlja nekaj nenavadnega, nekaj odločilnega.

Nekako soparno, težko moreče, pusto se ji je dozdevalo sedaj njeno domovanje, katero je bilo poprej prepolno njenega smeha, njene skoro otročje razposajenosti, kateremu je vtisnila ona pečat svoje individualnosti, svoje brezbriznosti, svojih nejasnih, izpremenljivih, vetrnatih nazorov, svojega lahkoživja.

Zamišljena, zaglobljena v neprijetne, temne misli, je sedevala ob teh meglenih, sneženih popoldneih v malem, do razsipnosti elegantno komfortovanem budoarju, po katerem se je razprostiral lahen, dremoten somrak, in katerega je napolnjeval oni čudni »milieu«, ki se širi v bližini krasne mlade žene. Z levico si je podpirala krasno glavico, katero so kakor zlat venec ovijali in krasili plavi, tanki, sve-drasti lasje, v desnici pa je držala kak modni list ali kacega novodobnega nemškega ali francoskega novelista najnovejše delo.

Zamišljeno, mehanski je listala v teh zvezkih z zlato obrezo in z bogato okrašenimi platnicami — v Heyseju ali Wildbrandtu, Stormu ali Lormu, Dahnu, Ebersu ali Ecksteinu — v Bourgetu ali Daudetu, v Goncourtu ali Maupassantu, v Lotiju ali Prevostu . . . A brala ni. Le tu in tam je prečitala par vrstic . . . pol strani . . . celo stran . . . A ko je obrnila list, se ni ničesar spominjala, se ničemur domislila, kar je ravnokar brala . . .

Razne, ne baš prijetne misli so ji rojile po glavi, se mešale druga z drugo, se spajale v zmeten kaos . . . Različni spomini so se ji porajali. Vsakojaki prizori so se dvigali iz temne preteklosti ter ji

s čudovito jasnostjo, z grozno plastiko, z neverjetno realnostjo stopali pred duševno oko, kažoč ji v vsej nagoti njeno dosedanje življenje, njeno podlo izdajalstvo . . .

Srce ji je utripalo glasno . . . močno . . . hitreje . . . burneje . . .

In vest ji je govorila glasneje in glasneje bolj in bolj. Očitala ji je njen padec, jo karala, jo obsojala . . .

Mrzel pot ji je zalival blede, alabastrsko lice. Trepetala je, kakor bi jo mučile smrtne bolečine.

Plačevala je sedaj ono veselje, katero je uživala v grešni zakonolomni ljubezni.

In kadar se je proti večeru vračal zdravnik, je s čudnim nemirom, s tesnim srcem, da, z neko grozo poslušala njegove težke, počasne, enakomerne korake, ki so jasno, razločno zveneli iz njegovega kabineta.

V takih trenutkih jo je še bolj mučila nemirna, očitajoča vest. Dušo pa ji je polnila vedno večja bojazen in groza pred temno prihodnostjo in pred neizogibnimi nasledki njenega početja.

In tedaj se je začela bati onega ter trepetala pred onim, katerega je smatrala do sedaj za igračo brez volje in pomena, ki ji je bil do sedaj suženj, pokorno se klanjajoč njenim muham, ki je pazljivo poslušal na slednjo njeno besedo, da bi jo takoj brez ugovora in obotavljanja izvršil, kateremu je bila vsaka njena še tako otročja ali muhasta, blazirana želja — sveta, neoskrunljiva zapoved — katerega življenje je bilo slepo pokoravanje vedno se izpreminjajočim zahtevam te krasne žene . . .

Jasno je čutila, da se med njima nekaj izpreminja. Spoznavala je, da se v zdravniku vrši nekak preobrat, da se ta do sedaj tako mehki, popustljivi značaj utrjuje, a temu vzrok mora biti neki poseben, neobičen dogodek.

Dovolj je bila uvidela v teh par dneh, da gine njen ugled, pada njena moč . . . da so ničeve nje sladke besede, da se mož brani nje ljubkovanja, se odteguje njenemu društvu, njenim objemom, poljubom.

In to spoznanje, združeno z morečo zavestjo njene težke krivde, jo je storilo do cela malodušno, jo potlačilo in potrla, jo navdajalo z obupno in tiho grozo. —

Poprej jo je zdravnik vsakikrat, kadar se je vrnil s posetov pri bolnikih, prišel pozdravit v njen budoar ali na vrt, ali kjer se je ravno mudila. A sedaj gre takoj in naravnost v svoj kabinet ter se ji ne prikaže razen pri obedu in večerji . . .

Poprej jo je pri mizi obsipal z ljubeznivostjo. Pripovedoval ji je sto in sto zanimivih in nezanimivih malenkosti. Govoril je o bolnikih, o raznih mestnih novicah in pikantnih zadevah. — A sedaj je molče, resno, sklonjen kakor pod kakim težkim bremenom, sedel v svojem velikem, gugajočem se stolu, neprenehoma, pazljivo zroč v časopise, katerih sicer navadno niti bral ni.

In če ga je kaj vprašala — prvi dan še smelo in na stari, samozavestni način, drugi dan že negotovejše in boječje — ji je odgovarjal vrlo kratko, točno, resno, brez vse prejšnje mehкости, negotovosti, galantnosti, ali pa je tudi povsem molčal ter le na kratko zmajal z rameni.

Le včasih, ko je mislil, da ga ona ne opazi, mu je izpod namršenege čela bliskoma švignil bodeč, žgoč pogled na-njo. A ona je te poglede le predobro opazila. In če jih ni določno videla, jih je tem bolj čutila.

Vsakikrat je zatrepetala pod takim pogledom, ki ji je hotel prodreti v globino duše, s katerim ji je hotel razkriti in preiskati najtemnejši kot njenega srca. In nekak vroč tok se ji je razlil po celem telesu ter ji zalil s temno rdečico plahi obraz.

Bolj in bolj je bila prepričana, da mož ve za njeno razmerje s Stanskim, da se zbira nad njeno glavo preteča nevihta, ki lahko v prihodnjem trenutku z vso svojo silo zabesni nad-njo, jo ugonobi, uniči . . .

In misel, ki se ji je vsiljevala že stokrat in stokrat, odkar je hodila krive poti ter se pogrezala globlje in globlje — pa vedno jo zavračala in zatirala to misel — da pride namreč nekoč dan kazni in osvete, dan strašen za-njo in za njenega goljufanega moža, dan jeze in krvi — ta misel je dobivala sedaj v njeni duši vedno določnejše oblike; postajala je meso in kri, se oživljala in stopala pred-njo v celi neizprosni resnosti in vsej grozeči velikosti.

Vsaki hip je grozila, da jo uniči in zdrobi v pravično kazen za nje veliko krivdo. —

Čemur se je nekdanj posmehovala, kar se ji je zdelo nekdanj le vrlo glupo in smešno, to se je sedaj nagloma, preteče bližalo z vso svojo uničevalno močjo, katere se je tem bolj bala, ker ji ni bilo jasno, na kak način se pojavi.

Uvidevala je, da je kazen za njeno krivdo in njen greh le naravna, logična, a neizprosno resna, neovržna in neizogibna posledica, katere premisa je bilo njeno nenravno življenje, njeno hinavstvo, njene laži, njeno kovarstvo, s katerim je tako dolgo slepila ničesar neslučечега, zaupljivega in predobrega soproga.

Pri misli na ta neogibni nasledek ji je zastajala kri v žilah, ji je ledenelo srce. Vsa je otrpnevala, ves prejšnji pogum, vsa smelost, vsa samozavest jo je zapuščala.

Čim smelejša, čim drzovitejša je bila poprej, tem malodušnejša, tem bolj propadla, tem bolj zdvojena je bila sedaj . . .

Vsaki trenotek je pričakovala, da vstopi soprog v budoar, jo prime za trepetajočo roko ter ji mirno, ledeno, a strašno resno kakor najnemilosrčnejši, najstrožji sodnik zakliče s trdim glasom:

»Goljufala si me! — Sedaj je prišla ura osvete in kazni . . .!«

— In prišla je! —

XIII.

Desdemona: O Bog neboški, ti smiluj se mene.

Otelo: Amen, iz srca globine.

Desdemona: Bojim se te! Ker ti si grozen res,

Ko ti tako plamte oči — — —

Otelo: Pomisli grehov svojih.

Desdemona: Le ljubav moja

Moj je greh.

Shakespeare.

»Ni res . . .! Ni res . . . Laž . . . same laži . . .!«

Kakor razposajen otrok se je valjala po mehkem kanapeju ter vpila in vpila in zanikavala moževe obtožbe.

Krčevit jok ji je stresal visoko, krasno, sicer že nekoliko odebelelo, a še vendar dovolj stasito, klasično, elegantno telo. Pod tanko, skoro prozorno lila-rdečo obleko, globoko izrezano, so se burno dvigale bujne prsi, kakor bi hotele strgati tanko, lahno obleko . . .

Z vonjajočim, majhnim robcem iz japonske svile je skrivala zardelo, gladko lice, po katerem so ji lile debele gorke solze — solze jeze in užaljenega ponosa . . . Z drobnimi, ozkimi zobmi, belimi kakor ravnokar padli sneg, je grizla ogel svilnatega mouchaira ter se premetavala s strani na stran, da so v kanapeju glasno škripale elastične žice.

Široki rokavi so ji zlezli doli do ramen ter so odkrivali ves kras in vso dražest mehkih, belih, elegantno zaokroženih rok . . . Tanki, bujni kodri so ji bili skuštrani in zmešani; prilepljali so se ji na vroče čelo, ob bleščeči, mramornati vrat. Dolgi, valoviti, bujni, dišeči lasje so ji kakor čudovito umetno tkan zlat plašč viseli čez alabastrska, mehka, obla ramena, se ji usipali čez hrbet, se ji ovijali rok ter se v debelih zlatih pramenih sprostirali po kanapeju . . .

»Laž . . . infamija . . . intriga mojih sovražnikov . . . Dame mi zavidajo, ker sem lepša, me črte, ker sem boljša, kakor so one. Može

me sovražijo, ker se ne pečam z njimi, kakor delajo druge vse . . . vse . . . vse . . . od prve do zadnje . . . vse . . . !«

Plakala je in govorila polagoma, pretrgano. Vsako besedico je izgovorila posebej, po daljšem ali krajšem odmoru. A vsako je izrekla s posebnim naglasom, s trdnim prepričanjem — a zajedno strastno in ognjeno . . .

Njen mož pa je stal pred njo kakor brezčuten meden kip. —

Roke je prekrižal na prsih ter mrzlo, nemo, ne da bi trenil z očesom radi notranjega nemira ali iz usmiljenja z nesrečno ženo, ki se je zvijala in premetavala po kanapeju, zrl pred-se —

— Prišla je bila torej katastrofa, pred katero je trepetala zadnje dni, katere se je bala že od onega trenutka, odkar je bila začela hoditi krive poti.

Le skrivala je to bojazen, se je hotela obraniti. Izkušala je zadušiti in zamoriti oni tajni glas, ki ji je prorokoval in napovedoval gotovo kazen za njen greh.

Hoteč zadušiti in umiriti ta grozni klic vesti, se rešiti teh temnih slutenj, se je vdajala še bolj razkošnemu, pohotnemu, vse njene misli in vse njeno bistvo napolnjujočemu življenju . . . pogrezala se je globlje in globlje v življenja kalne valove, da bi jo njih šumno vrvenje in besnenje mamilo ter ji pregnalo neprijetne misli, temne slutnje . . . No, v vrtincu blaznega življenja je pač za čas utešila, uspavala in zamorila glas vesti.

A kazni ni mogla uiti, ker ni mogla predrugačiti, preustrojiti in uničiti večnih zakonov. — —

Prišla je torej ura osvete in plačila, ki sledi prej ali slej vsakemu grehu . . .

— Po večerji ji je rekel sicer prijazno, a resno in odločno, naj ga spremi v njegov kabinet . . .

Niti posebno prestrašila se ni, ker se je že tri dni — odkar je namreč spoznala čudno izpremembo na možu — neprenehoma pečala z mislijo na ta trenotek.

Za hip je prebledela. Vprašaje ga je pogledala s svojimi velikimi, vlažnimi, globokimi očmi, modrimi kakor rosne potočnice ob poletnem jutru . . .

Ni se obotavljala.

Šla je mirno, vdano, mehanski.

Uvidela je, da bi bil vsaki odpor odveč, ničeven, smešen.

Edini up ji je bilo zanikavanje vsake krivde in — solze in pa — sladkanje in dobrikanje.

Sicer tudi od teh pripomočkov ni mnogo pričakovala, ker je zadnje tri dni dovolj spoznala in čutila nenavadno in jekleno odločnost poprej tako mehkega soproga. A drugih ni poznala. Njeno duševno ravnotežje je bilo uničeno, uničene njene duševne sile, strte njene telesne moči.

Polastila se je je popolna apatija in letargija. Popolnoma se je vdala svoji usodi, onemu slepemu fatumu, ki se tako svojevoljno, često vprav tiranski igra s slabim človekom . . .

Povedal ji je v kratkih besedah, kaj mu naznanjajo dan na dan brezimna pisma, kaj se govori po mestu; kaj je že moral slišati od prijateljev, ki ga gotovo niso nalagali, kaj je slišal v kavarni . . .

Govoril je — vsaj na videz — mirno, z ledeno-mrzlo, jekleno odločnostjo, katera je krasno grešnico še bolj porazila, katera jo je prepričala, da je ta mož sposoben za vse, tudi za najhujše, ako prodre njegov srčni gnev na dan ter si da odduška v dejanju.

Iz vsake njegove besede je zvenela neizmerna bol in toga. A takisto ji je iz vsake njegove besede, iz njegovega pogleda, iz celega njegovega kretanja vela naproti mrzla, moreča, neizprosna odločnost, smrtonosna jeza in plamteče sovraštvo užaljenega, podlo goljufanega soproga. In ta jeza, to sovraštvo je bilo tem večje in strastnejše, čim večje je bilo poprej zaupanje, čim strastnejša ljubezen . . .

Ko je utihnil, je zavladala smrtna, težka tišina po sobi . . . Le mala, umetno izdelana ura budilka na nizki mizici iz mahagonijevega lesa je glasno, enakomerno tolkla.

Evelina, ki je do sedaj mirno, tiho, s sklonjeno glavo in glasno utripajočim srcem stala pred možem ter, hitro in težko dihaje, poslušala svojo obtožbo, je polagoma dvignila povešeno glavo ter pogledala zdravnika z dolgim pogledom.

Z nemo obupnostjo se je oklepala misli, da še morda vendarle ni nemožna vsaka rešitev. In iskala je na obrazu moževem sled kacega sočutja, usmiljenja. Trudila se je, zapaziti kak, dasi še tako majhen, negotov znak, da še tli v njegovem srcu iskra ljubezni do nje . . . morda se še da ta iskra razpihati in razplameniti v ogenj, ki uniči preteklost, očisti madež, vžgan njej in njemu po njenem grehu . . . Morda on niti ne veruje tem poročilom. Nemara jih smatra le za intrige, obrekovanja — bajke brez realne podlage . . .

Njen pogled se je dolgo upiral v lice zdravnikovo. —

A to-le je bilo mirno, ledeno, nepremično, kakor iz skale izklesano — a smrtno-bledo, temno, prepadlo, izmučeno od duševnih borb, od žalosti in gneva . . .

Spoznala je, da je soprog do cela prepričan o njeni krivdi . . . In ko je tako stal pred-njo, podoba neme žalosti, a vendar ponosen, trd in neupognjen, se ji je dozdeval sodnik, določen, da jo kazni za njen greh . . .

A ravno to grenko, grozno spoznanje ji je vlilo v otrple žile novih, obupnih moči . . .

Ne — vdati se noče! — Nikdar . . .!

»Laž — sama laž . . .« je viknila hropeče in glasno.

In kakor uničena od njegovega ledenega, grozečega pogleda, iz katerega je odsevalo ob enem globoko zaničevanje, se je zgrudila na kanape ter plakala in ihtela in v eno mer ponavljala, da je vse laž, vse izmišljeno . . .

»Laž . . .?!« — je ponavljal zdravnik — »laž . . .?!« — O, ko bi bila! A ni, žalibog . . . Resnica je . . . le prežalostna resnica, potrjena z neovržnimi fakti . . .«

»Kaka fakta . . . kaka fakta?« je ječala Evelina ter bila s kodravo glavo ob mehki pliš kanapeja.

»Kaka fakta — vprašaj . . .? Fakta . . . Fakta . . . To so — beri . . .!«

Treščil je kacih pet pisem na okroglo, svetlo mizico ob kanapeju.

In kakor bi ga onečistila perfidnost onih, ki so pisali ta brezimna pisma, in kakor bi ga omadeževala, ostrupila njegove žene nezrečna podlost, katera je bila na tem duhtečem papirju tako brezstidno razgaljena, razkrita in odkrita, si je z damastnim robcem skrbno obrisal bele, dolge prste . . .

A ona se jih ni dotaknila.

Molčala je in plakala . . .

»Tako globoko si padla, v tako blato si zagazila! Prodajala si se kakor kaka . . . kaka . . . poulična — vlačuga!« —

Zaplakala je glasneje . . .

»Molči — jaz zblaznim!«

A on je govoril, ker je moral govoriti, ker je moral dati odduška grozni zdvojenosti in obupnosti globoko ranjenega in užaljenega srca.

»Oskrunila si pošteno ime svojega očeta . . . omadeževala si moje ime . . . In ti si je hladnokrvno pogazila v blato, uničila vse moje nade, naklepe, srečo mojo . . . in — svojo!«

Skočila je s kanapeja, stopila tesno pred njega ter ga merila z velikimi, široko odprtimi očmi, ki so ji plamtele od notranjega ognja in ji sevale v neki čudni, nenaravni, blazni strasti.

Z malo nogo je jezno tresnila ob tla in, stiskaje drobne roke na mehke prsi, je vzkriknila:

»Molči . . . čuješ . . . molči . . . Jaz ne maram poslušati več teh podlih laži . . . Nočem . . . nočem . . . in nočem . . .!«

Kakor lahna senca je za trenotek zalila prozorna rdečica blede obraz zdravnikov.

Obrvi so se mu naježile. Oči so mu začele lesketati s sevajočim, fosfornim svitom, in, zroč ji naravnost v razburjeni obraz, je govoril s sikajočim, a trdnim glasom:

»Nočeš . . . nočeš . . . res nočeš . . . Ha-ha-ha . . . Ti nočeš . . .! In predrzneš se trditi to sedaj . . . tukaj . . . pred menoj, ki bi te lahko — ki bi te moral zadaviti za tvojo v nebo vpijočo pregreho . . . Ti nočeš . . . ti —? — Kdo sme, kdo more in mora tukaj in sedaj reči: Jaz hočem ali Jaz nočem . . . Preudari trezno in jasno: Kdo — — ti ali jaz! . . . Oh . . . nočeš . . . In s kako pravico zahtevaš, da bi te vprašal, ali hočeš ali nočeš . . . O, pravico do tega si že davno izgubila, zaigrala, zavrgla z nepopisno lahkoumnostjo . . . Nočeš . . .! — In ali si vprašala ti mene, hočem-li, ali nočem, da se prodaš drugemu, da pogaziš mojo srečo . . . zastrujiš moje življenje — uničiš mojo existenco v človeški družbi . . . In ti praviš: Nočem . . .! — Ti praviš to . . . ti . . . ti . . . Ha-ha-ha . . .«

In krohotal se je, da so se od tega obupnega, blaznega smeha tresle šipe na oknih . . .

»Ti nočeš . . . ti . . . ti . . . Moj Bog . . .«

In začel ji je spet naštevati vse grehe, s katerimi je izgubila vsako pravico, zahtevati od njega milosti in usmiljenja.

Kar ji je poprej povedal v izbranih, malo ne ljubeznivih, sočutnih besedah, odkrito, a vendar mirno, kolikor toliko se premagujoč in se oziraje na-njo kot ženo in žensko — vse to je ponavljal sedaj s povsem drugimi besedami. Odkrival je brez fraz njen padec, ji govoril brez olepšave, ne da bi kaj zamolčal ali skrival, ne da bi se sramoval gnilobe, po kateri je moral rovati in brskati, ne da bi se zgražal pred prepadom, katerega je otvarjal pred-njo in pred samim seboj.

Vsa vroča strast, ki je do sedaj v njem dremala in spala, ves gnev, vsa neodoljiva ogorčenost, ki se je zadnje dni nagrmadila v njegovem srcu, ves brezmejni, divji srd nad izdajstvom ljubljene žene je kakor divji veletok, kakor besneč hudournik, katerega ne ustavi nobena zatvornica, né zadrži noben jez, ne premaga nobena človeška sila — bruhal in kipel na dan. Kakor mrzla burja je zabeznela njegova jeza nad-njo. Kakor pada mogočno kladivo na nakovalo, tako

so padale njegove besede na njeno v smrtnem strahu trepetajoče srce ter so ji odkrivalo vso njeno grozno krivdo, ji kazale kakor skozi drobnogled vsa njena podla dejanja, njeno nesrečno življenje — izgubljeno iz lahkomišelnosti . . . zaigrano iz strasti — —

»Milost . . . Milost . . . !«

Trepetala je kakor list v jutranji sapi . . . Ječala je . . . Stokala je — ter se zvijala kakor pod težkimi, skelečimi udarci . . .

»Milost . . . Milost . . . !« —

A zdravnik ni poslušal njenih besed . . . Govoril je in govoril — fakt je sledil faktu . . . drug hujši od drugega, drug ostudnejši od drugega . . .

»Sovražim te« — je prekinila obupna žena njegov govor — »sovražim te . . . Da, ljubim Stanskega . . . ljubim ga s vsem ognjem svoje duše . . . In čim bolj ga ljubim, tem bolj zaničujem in sovražim tebe. — — Da, padla sem! A ne kesam se, nočem se kesati svojega greha . . . nalašč se nočem . . . Zgrešila sem pravo pot. A kdo je tega kriv? — Ti . . . ti . . . edino ti . . . Ti si mi puščal več prostosti, nego bi smel in mogel preudaren, zaveden mož. Ti si mi sam ponujal priložnosti, v katerih sem se navzela nezdravega duha, bolnih nazorov modernega društva. Ti si skrbel za prilike, v katerih so se začele razvijati moje strasti — — in ti jih nisi zadušil v kali . . . Zakaj jih nisem jaz? — Jaz sem žena, jaz sem morala obiskovati društva in hiše, v katere si me vpeljal ti. — Jaz sem bila nevedna, naivna, preprosta. In ko so se mi začeli v tem novem svetu laskati starci in mladci, nisem slutila nevarnosti, ki mi preti od tega . . . A ti, ki bi moral poznati čeri, katere so mi grozile, ki bi moral poprej študirati ljudi, predno si me seznanjal z njimi — kaj si storil ti . . . ! Nič — nič! — Tebi se je le laskalo, če se je vse navešalo na-me, vrelo za menoj kakor za kako gledališko igralko . . . Mirno, tiho si gledal vse to, zadovoljno se smehljaj — in mene prepustil moji usodi . . . Kje je torej krivda — kje prvi vzrok greha . . . ? — In kako si izpolnjeval v hiši, doma svoje dolžnosti . . . Nisi me li ti popolnoma razvadil, nisi se li slepo klanjal vsaki moji ženski svojeglavnosti, vsaki moji kaprici! — Nikdar se nisi pokazal moža, nikdar kot nekaj višjega, nekaj močnejšega. Nikdar se nisi trudil, da vladaš ženi, da je ne ljubiš samo slepo in brezumno, ampak da jo tudi vodiš, ji kažeš nevarnosti, katerih se naj varuje, jo svariš . . . Ne — bil si dete brez lastne volje, baba, suženj, mehkužnež — v posmeh meni in drugim . . . Kaj čuda torej, da mi je pri drugih imponiralo to, česar pri tebi nisem našla, in da so me drugi ravno s temi lastnostmi oma-

mili . . . Je li čudo, da sem se uklonila možu, katerega sem smatrala za vzor vseh moških čednosti — na katerem sem videla razen ekscentrične, nenavadne lepote tudi vsa druga svojstva, katera sem si mislila že od mladosti neločljivo spojena z možem — katerih pa pri tebi nisem našla . . . Ti ne poznaš ženskega srca, ti ga nisi nikdar spoznaval . . . Ti ne veš, da se žena sicer brani moževega jarma, a da ji je ta vendarle potreben, da ne zabrede s prave poti . . . Ti si mi puščal polno prostost. — A prostost je rodila poželenje . . . Ti si me seznanjal z društvom, v katerem bohotno cvete moralna pokvarjenost. In v tem društvu, v tem nezdravem, okuženem ozračju je vzplamtela strast . . . Ti si mi dal priliko — in prilika je rodila greh . . . Kdo je torej kriv: — Ti, ali jaz . . . ?«

Umolknila je. —

Sama sebi se je čudila, odkod je črpila toliko duševnih moči, da mu je naravnost, brez pomisleka povedala vso grenko resnico. Niti sama sebi ni mogla raztolmačiti, kako je ravno v tem trenutku mogla z besedo izraziti vse ono, kar ji je že tolikrat rojilo po glavi, kar je že tolikrat na tihem premišljevala, s čimer je že čestokrat poskusila opravičevati svoje dejanje. — In sedaj, ko je bila njena usoda zavisna od ene besedice, sedaj je dobila za vsako tajno misel svojega srca besedo, sedaj je naenkrat dala vsem čuvstvom svojega obupnega, zbeganega srca realno podobo, ne brigajoč se za povoljni ali nepovoljni, morda usodni uspeh in nasledek svojih besed . . .

Zdravnik je čutil, kako mu je udarjala vroča kri v brezkrvni obraz, kako mu je valovito, razburkano, hitreje in hitreje plula po žilah. —

Nezaslišana smelost, s katero mu je bruhala v obraz svoje misli, dokaze in obtožbe, in zavest, da je v njenih besedah dokaj resnice — da je bil res mehkužnejš njej nasproti . . . sluga, slepo orodje brez lastne volje, da je zanemarjal, ali vsaj celo krivo izvrševal svoje zakonske dolžnosti — vse to ga je še bolj razburilo in razgnevalo.

Ginila je njegova navidezna mirnost, katero je do sedaj — vsaj deloma ohranil. — Neizrečena, nečloveška, divja besnost ga je premagovala bolj in bolj. S hripavim, hreščečim glasom je kričal:

»Tako — jaz . . . jaz . . . jaz sem kriv! — Jaz, ki sem daroval vse za-te . . . jaz, ki sem se trudil od zore do mraka le za-te . . . jaz, ki sem živel kakor kak boren delavec, da si se ti bleščala in se ponášala z razkošnjimj toaletami . . . jaz, ki sem si pritrgal, kar sem le mogel, si odpovedal vsako najmanjšo zabavo . . . jaz, ki sem žrtvoval vse za-te — za-te . . . tebi na ljubo.«

Prijel se je za vročo glavo ter zaplakal kakor dete . . .

A kakor bi se sramoval te slabosti, je pričel spet s trdim, le malce tresavim glasom:

»Pošteno, cenjeno, ugledno je bilo do sedaj pred svetom moje ime. Brez vsake sence, brez vsake pege, brez vsakega najmanjšega madeža je bilo . . . In moja čast je bila moja sreča, moj ponos — moje častno ime je bilo moje življenje . . . A ti si je oblatila, ti si je umazala s svojo neukročeno, podlo strastjo, s svojo nebrzdano razuzdanostjo. Ti si upropastila sebe . . . mene . . . mojo eksistenco . . . In zato bodi prokleta . . . prokleta . . .«

Ni mogel dalje govoriti. Le parkrat je še siknil nekaj nerazumljivega skozi stisnjene zobe. — —

Bilo mu je, kakor bi mu vлил kdo v žile strupa, ki je polagoma, a strašno, huje in huje deloval ter mu jemal zavest, da ni mogel več misliti, niti se cele svoje nesreče več spominjati . . . Le to je čutil, tega se je zavedal, da mu je storila ona grozno, v nebo vpijočo, neodpustno krivico, katero mora kaznovati — — — strašno, krvavo kaznovati.

V glavi mu je šumelo, vrelo. Vse se je vrtelo, vse je plesalo v divjem vrvežu krog njega. Čudne podobe, brezstidno se režeč in smejoč, zroč mu z razbrzdanimi, pohotnimi pogledi v žgoči obraz, so se podile po sobi, izginjale in se spet prikazovale . . .

Jasno je videl le njo — ki je vedno stala še nepremično, kakor pričakujoč svojo kazen, pred njim . . . Ha-ha-ha — to je bila ona — grešnica . . . ki mu je zastrupila srce, mu uničila življenje . . .

In prešinila ga je neka divja, pohotna slast, umoriti to sireno in uničiti z njo njen greh, izbrisati in oprati s tem madež raz svoje ime.

Nehote, kakor na povelje višje moči je stisnil trepetajočo desnico v pest ter jo visoko dvignil, da bi pobil ženo na tla. — —

Evelina je prebledela. Solzne, lesketajoče oči je uprla v njegovo močno, stisnjeno pest . . .

Mehanski, instinktivno, težko in polagoma je dvignila roke, kakor v obrambo proti barbarskemu napadu moževemu . . .

Pri tem se je nagnila z gornjim delom telesa nekoliko nazaj.

Dolgi, valoviti, svilnati lasje so se ji prosto, v valovih usipali čez svetle, bele rame, in ritmično, valovito dviganje napetih prsi se je razločevalo še jasneje, določneje. —

Izpod stropa pa so lili bogati rumenkašti žarki viseče svetilke, se lovili, trepetali in se igrali po zlatih laseh, božali mehka ramena, čarobno obsevali alabastrski, labodji vrat . . .

Zorič je, kakor bi se sramoval surovega čina, polagoma spet povetil roko. In kakor bi se bal, da ga še sedaj, v tem najodločnejšem trenutku premoti in omami demonska lepota žene — ki pa ni bila več njegova žena — je obrnil temno sevajoče oči v stran ter zamrmral:

»Oskrunil bi se, če bi se te dotaknil. — — Bodi prokleta...!«

Evelina pa je še vedno zrla navzgor, kakor bi ji še vedno pretela stisnjena pest, katera jo hoče podreti, pobiti . . .

Zdajci pa, kakor bi ji zablisnila kaka rešilna misel, je zamrmrala polglasno in odločno:

»Ne morem . . . nočem dalje živeti . . . Raje umrjem . . .

In hitela je k oknu ter ga začela odpirati.

A njegovi krepki prsti so se kakor klešče ovile njene tanke, mehke roke:

»Pusti to . . . S tem ničesar ne popraviš . . .«

»Pusti me — — barbar . . .!«

Zgrudila se je na tla. —

Kakor zlat pajčolan so ji ovijali duhteči lasje blede obraz, na katerem so lesketale solze — vrat, ramena, hrbet, prsi . . .

»Vstani!« —

»Ne . . . Trinog . . .!«

S krepko roko jo je dvignil od tal ter jo na pol vlekel, na pol nesel proti kanapeju . . .

»Okrutnež! — Umori me — umori me! — Končaj svoje trinoštvo — krvnik!«

Kakor blazna je kričala z ihtečim glasom ter si trgala obleko raz prsi.

»Umori me . . . umori me . . . Moj Bog . . . moj Bog . . . ti se me smiluj!«

»Molči — vlačuga . . . Ne oskrunjaj imena božjega . . .«

Pahnil jo je od sebe, da se je ječe zgrudila na kanape.

»Daj — daj — umori . . .«

»Ha-ha-ha . . . Umoriti! — Ne, krvnik nisem . . . Živi! — Živi — s svojo sramoto, živi. — Živi, da bodo ljudje kazali za teboj, kakor za izmečkom človeštva, za nesramnico, izpojeno iz človeške družbe. Slednja tvoja beseda je laž, slednji čin hinavstvo, goljufija, umazana komedija. — Živi, dokler te uniči nikdar mirujoči, nikdar molčeči, vedno očitajoči glas vesti . . .«

In kakor bi hotel svojemu prokletstvu dati večjo moč, jo je lahko prijel za ramo ter dejal, polagoma izgovarjaje vsako besedico s poudarkom, z globokim prepričanjem:

»A vedi: — Nad nami živi nekdo, ki sodi, ki plačuje in kaznuje . . . On bode sodil tudi tebe — on te bode plačal po tvojih delih . . . Zaslužnemu plačilu ne uideš . . .«

Njen obraz je še bolj prebledel. Oči so se ji razširile, da se je videla velika, svetla, malce s krvjo zalita belina.

Zdravnik je stopil za korak nazaj ter še enkrat — kakor v slovo — rekel glasno in slovesno:

»Torej živi . . .!« — —
* * *

Zorič je šel počasi, s sklonjenim telesom in povešeno glavo iz kabineta.

Ko je zaprl glasno vrata, je zavladata tišina po hiši . . . Evelina je prisluškovala. A ni slišala njegovih težkih, zadnje dni nekako drsajočih korakov.

Torej še ni odšel . . .!

Nepremagljiva radovednost jo je silila, da se je navzlic svojim potrjim in skoro do cela uničenim duševnim in telesnim močem tiho splazila k vratom. Z desnim očesom — z levim je mižala — zroč skozi malo ključavniško luknjico, ga je videla na razsvetljenem koridoru slonečega ob rjavkastobojni steni. Obraz si je zakrival z rokami. Visoko, široko, močno telo pa mu je trepetalo in drgetalo, kakor bi ga tresla najhujša mrzlica . . .

Ravno tako tiho se je splazila nazaj na kanape.

V krasnih, še solznih očeh pa ji je plamtel ogenj divje zadovoljnosti in škodoželjne sreče.

Tako globoko je že bila padla, tako se ji je bilo srce odtujilo možu, na katerega je bila navezana s sveto, večno, nerazrušno vezjo, da jo je njegova neizmerna bol, njegovo neizrečeno trpljenje navdajalo le z neko slastjo, z neko razkošno zadovoljnostjo! . . .

— Tiho, mirno je bilo v sobi, kjer se je ravno pred kratkim vršil tako tragičen prizor iz vsakdanje žalostigre.

Le mala ura budilka na nizki mizici iz mahagonijevega lesa je hitro, glasno, enakomerno tolkla. — Velika, bronasta svetilka pod stropom je v eno mer lila rumene pramene svetle luči po sobi — čez pisno mizo, čez nizke, težke stole s kolesci, čez zelenkasto peč, po visokih podobah v bogatih, širokih, z zlatom okrašenih okvirjih, po širokih, finih preprogah na svetlih tleh . . . čez kanape . . . in čez Evelino samop . . .

Zunaj pa je žvižgal in cvilil mrzli sever, trkal ob okna, tresel raz strehe zmrzli, kakor sol drobni, trdi sneg. V celih oblakih ga je

drevil in podil po ulicah, zagrinjal in ovijal z njim redke pasante, jim ga metal v obraz, tresel v oči, ušesa, za vrat . . .

Pol sedeč, pol ležeč na mehkem kanapeju, je Evelina nepremično zrla v vrata, za katerimi je bil izginil pred kratkim zdravnik — njen mož.

V očeh ji je plamtel in gorel nenaraven in nenavaden žar . . . Lice ji je bilo blede, prepadlo, izmučeno in še mokro in vlažno od solza; le včasih ji je za trenotek — skoro nevidno — malce zardelo, kakor bi ji silila kaka nenavadna, težka misel kri v obraz.

Levica ji je mehanski igrala s fino, od solza mokro rutico.

Malo, belo, elegantno desnico pa je stisnila v pest, zagrozila z njo proti vratom, skozi katera je bil odšel mož, ter sikaje zamrmrala:

»Trinog . . .!«

Zamislila se je. —

Za čas pa je spet zamrmrala:

»Živi! . . . Ha-ha-ha . . . Ni-li tako zagrozil? . . . Živi . . .!«

In spet je za par hipov umolknila. —

— »Kako je rekel: — ‚Nad nami živi nekdo, ki plačuje in kaznuje . . . On bode sodil tudi tebe . . . On te bode plačal po tvojih delih . . . Zaslužnemu plačilu ne uideš . . .!‘ — Ni-li tako govoril?«

Vztrepetala je in še bolj prebledela. —

»Res . . . res . . . čuje nekdo nad nami . . .«

In duh se ji je zazibal nazaj v pretekle dni . . .

»Da, tako jo je učila nekdanja ljubeča mati. Z neumorno skrbnostjo, neutrudno pridnostjo in gorečo ljubeznijo ji je vsajala v mlado, nepokvarjeno deviško srce ljubezen do onega, ki čuje nad nami. Ob enem s to ljubeznijo pa ji je polnila mehko, dovtetno srce tudi s strahom in studom pred grehom . . .

A sedaj ljubeče mamice ni več. Zaspala je bila večni sen . . .

V njenem srcu pa so bili zadremali in zaspali plemeniti čuti, katere je budila in gojila skrbna mama . . . Obledeli so ji bili dobrodejni vtiski prve mladosti, zatemneli v življenja burji . . . Odzvenele so bile zlate besede matrine. Pozabljeni, pokopani, zamorjeni in zadušeni so njeni krasni nauki . . .

Vse to je bilo minilo, izginilo v preteklosti, kakor krasen sen, se potopilo v brezdanjo, temno večnost, kakor se potopi dragocen biser na nevidnem dnu globokega, neizmernelega morja . . .

O, kako krasna je bila ta nežna, čista mladost, ko še ni poznala zla in hudobnosti sveta, ko se ji še niti sanjalo ni o življenja težkem bremenu . . .! —

A kako povsem drugače je sedaj! —

In zahrepenela je spet po svoji mladosti, po brezbriznosti in nedolžnosti, po onem čistem srcu, ki je bilo tako neomadeževano in krasno kakor ravnokar padli sneg . . .

Pa saj je to že minilo . . . ! In nikdar več se ne vrnejo oni dnevi blaženstva in sreče . . .

Zaplakala bi bila po njih! . . .

Kako srečna je bila tedaj! —

A sedaj — —! —

In dozdevalo se ji je, da je že davno . . . davno tega, kar je z ljubeznijo mislila na onega, kateri edini more osrečiti nemirno srce človeško. — Davno, vrlo davno je tega, ko je še z otroško nedolžnim koprnjenjem hrepenela k onemu, ki nas edini more varno voditi po življenja težkih, nevarnih potih, ki nas edini varuje in ščiti v nevarnosti in v nadlogah, če se z zaupno, verno dušo zatekamo v njegovo naročje . . .

A ona se je bila z grehom obrnila od njega. Izrovala je bila iz globine srca vso ljubezen do njega, zavrgla njegovo pomoč . . .

Vdala se je bila grehu — in grehu je sledil greh . . . krivdi krivda . . . druga večja in hujša od druge . . .

A On plačuje vse dobro . . . in kaznuje vse hudo! . . .

»Kaznuje tudi . . . ?«

Glasno, kakor bi se mogla na ta način prepričati o nasprotnem, je izgovorila te besedici . . . Glas ji je trepetal. Topo, brez življenja je zrla pred-se, kakor bi gledala kake nevšečne, grozeče prikazni . . .

»Kaznuje . . . kaznuje . . . ,In on bode plačal tudi tebe po tvojih delih' . . . «

Da . . . da . . . In to ji je izpričala že nešteto krat tudi lastna vest . . . Svarila jo je, jo opominjala, naj se vrne.

In sedaj se ji zopet oglašča . . . močnejše kakor kedaj poprej . . . silneje . . . silneje . . .

Nazaj! — Nazaj! —

In iskra dobrega in plemenitega, ki je navzlic njenim zmotam kakor pod pepelom še tlela v globini njenega popačenega srca, se je začela razžarjati — je začela svetiti . . . plamteti . . .

Nazaj! —

Da, nazaj — nemara je še možno . . . nemara bi se dalo še vse popraviti . . .

Pokora, solze bi vse izbrisale, vse očistile.

In na razvalinah starega življenja bi se dvignilo novo, prerojeno, boljše, krasnejše! —

O, kako lepo, kako čarobno bi bilo to! —

In spet bi bila otroško zadovoljna in tako mirna . . . in tako srečna . . . kakor nekdanj . . . nekdanj . . . davno . . . davno . . .

In kakor bi se hotela naslajati s temi spomini in se kopati v tej domnevani sreči, je polagoma zaklopila modričaste oči ter težko glavo naslonila na kanape . . .

Da, to bi bilo krasno! —

In mož bi nemara tudi vse pozabil. In tudi on bi bil zopet srečen . . .

Tudi — on . . .!

In srce, ki se je začelo odpirati boljšim, plemenitejšim čutom, ji je pri misli na sovražnega moža prešinilo bridko, trpko čustvo.

Radi njega se naj odpove vsemu! — Radi njega, ki se je vedel še ravnokar tako barbarski, sramotno in brezsrčno proti njej, kakor bi bila njegova sužnja . . . Njemu na ljubo bodi vse končano . . .!

In pozabila je, da bi bilo le v njeno srečo, ko bi se vrnila. Pozabila je, da bi s tem spet dobila srčni mir, da si sploh more nekdanji mir in izgubljeno zadovoljnost priboriti le s tem, da zapusti sedanje krive poti . . . In ni pomislila, da je to njena dolžnost, da mora tako — in le tako — ravnati, ker je s sveto, neločljivo vezjo združena z možem . . .

Ne, tega ni pomislila.

Pomislila je le eno, zavedala se je le enega: da tega moža sovraži iz vse svoje duše, da se hoče in mora maščevati nad njim.

Zmagovale so zle sile. —

— »Ne . . . ne . . . ravno nočem . . . nalašč nočem . . . Ne odpovem se Stanskemu — ne zapustim ga . . . Raje pretrpim vse . . . raje propadem . . . poginem . . .«

Žar strasti in sovraštva ji je zabliskal v krasnih, globokih očeh.

»Ne in ne! — A če me zadene kazen, če me res mora zadeti — zadeni me . . . Nazaj ne morem . . . ne maram . . . nočem.«

Krasne, mehke, bujne ustnice je odločno in tesno stisnila drugo ob drugo, kakor bi se bala, da jo vendar še premaga njenega srca boljše čustvo. —

»Ta bedak! — Kako je divjal . . . Ha-ha-ha . . . Živi . . . živi . . .! — Da, da — živela bom — živeti hočem, da se maščujem . . . osvetim . . .«

In na gladko, mehko, žametasto lice ji je legla neka temna, odurna senca.

Krog malih, makovordečih, fino zaokroženih ustnic se ji je zazibal za par trenutkov vprav demonski, diabolski hudoben nasmeh . . .

»Živi! — Da, živila bom — in morda malce drugače, kakor bi bilo tebi ljubo . . .«

Vstala je.

Iz velikega ogledala na preprosto a okusno slikani steni ji je gledala naproti njena lastna podoba. — Dolgo je zrla to krasno, junonsko ženo . . . Popolnoma se je zagledala v ta prozorni, ovalni obraz, v ta krasni stas, v polne, fine roke, v široka, mehka ramena. Lasje so ji blesteli, in kakor mehanski jih je začela gladiti in urejevati . . . In bleščali so se in se lesketali kakor zlati valovi . . . Spomnila se je krasne priče o 'Zlatovlaski' . . .

Zadovoljna, kopajoča se v blaženstvu in opojni sreči nad lastno krasoto, se je lahko nasmehnila . . .

In počasi je šla iz sobice. — —

(Dalje prihodnjič.)

Zimska idila.

Proti cerkvi veseli mi svatje gredo
Po snegu, po snegu v svečani,
Nevestica ima že sivo glavo,
A ženin kožuh s tulipani.

Tam v cerkvi zagodejo šolski gospod
Okrogle, pa v durih, ne v molih;
Dekletca mlada so poskrila se v kot,
V cerkvenih se kihajo stolih.

Od zunaj je zima, aj zimica pač,
Pa vendarle solnčece greje,
Potok se hahlja, ker ne more drugač,
Poredno se vetrček smeje.

Pa kaj da se ne bi pač smejal sladko
Potoček in vetrc s farani,
Ko ima nevesta že sivo glavo,
A ženin kožuh s tulipani.

Zor.

Nekoliko o tobaku in kaji.

Spisal Severin.

obak si je pridobil za naše življenje izredno važnost, postal je velepomemben činitelj v družabnem in državnem življenju ter vsled tega izvestno zasluži, da se nekoliko natančneje seznanimo z njegovo usodo in porabo.

Znano je, da je došel tobak k nam iz Amerike; vendar iz tega še ne smemo sklepati, da bi bilo kajenje popreje raznim narodom povsem neznan. Saj nam pripoveduje že Herodot, da so Skiti vsrkavali duh želišča, katero so metali na žareče oglje; torej je že tistim Skitom ugajala prijetna omotičnost, in še dandanes rabita vzhodnim narodom, zlasti Kitajcem, konoplja (»hašiš«) in opij v ta namen, dočim se je v naših krajih v isto svrho udomačilo pušenje tobaka.

Evropci so se naučili porabe tobaka od Indijancev; le-ti so ga kadili, duhali in žvečili; sklenjene pogodbe so podkrepljali in prijateljske zveze utrjevali s tem, da so skupno kadili iz ene pipe, kakor pri nas včasih možakarji pri enakih slučajih pijo iz enega kozarca. Zanimivo pa je, da prva poraba tobaka v Evropi nikakor ni bilo posnemanje te ameriške navade, temveč da je to zelišče v naš svet zanesel osebni zdravnik španskega kralja Filipa II., don Fernandez Toledski, 1558. l. kot zdravilo, in v isti namen ga je od tod razpošiljal na evropske dvore poslanik Jean Nicot, po katerem so botaniki krstili to rastlino. Tobak je takrat sploh igral važno ulogo kot zdravilo proti raznim boleznim.

Sir Valter Raleigh, ustanovitelj kolonije Virginije, je prvi vvedel na Angleškem kajenje iz pip. Z neverjetno naglico se je razširjala ta razvada. Kmalu je prišlo tudi duhanje (nosljanje) v modo; v Franciji n. pr. se je razširilo pod Ludovikom XIII. v dvorskih in plemenitaških krogih. Kakor so se vsled tega pričele izdelavati raznovrstne pipe, takisto se je zlasti pri tobačnicah pojavljal velik luksus; vladarji so podarjali v znak svoje naklonjenosti dostojanstvenikom dragocene, z biseri okrašene tobačnice, in marsikateri bogataš si je špogal zbirko dragocenih tobačnic imenitnih mož.

Tobak pa si ni pridobil samo prijateljev, temveč si je nakopal tudi mnogo strastnih nasprotnikov. Nekateri vladarji so se borili proti njemu z ostrimi prepovedmi in težkimi kaznimi — a povsem zaman.

Kraljica Elizabeta je prepovedala duhanje v cerkvi, in Jakob I., angleški kralj, je napisal knjigo, v kateri tobaku pripisuje provzročitev mnogih dušnih in telesnih pregreh in slabosti. Papež Urban VII. je l. 1624. izobčil tobakarje, a tudi ta najhujša cerkvena kazen ni provzročila njih izpreobrnitve; papež Inocencij XII. je ponovil to kazen za duhanje v cerkvi sv. Petra. Papež Benedikt XIII. pa je zopet preklical te cerkvene kazni, ker je uvidel njih brezuspešnost. V Švici so kalvinci ostro pridigovali in agitovali proti tobaku, in v Bernu se je kaznovalo kajenje takisto strogo, kakor prešeštvo! — Tudi v turških deželah je imel tobak obilo sovražnikov, in njegovi častilci niso bili varni, da se jim ne porežejo nosovi. Ti kraji torej niso bili vedno tobakarski eldorado, kakor bi si utegnil marsikdo misliti, ker je navajen, da vidi pri vsaki trafiki slikanega Turka z velikim čibukom.

Pa tudi prijateljev in zagovornikov se tobaku ni nedostajalo. Tistega angleškega kralja je zavrnil v posebni apologiji neki jezuit, in pruski kralj Friderik Viljem I. (1713—1740) je bil najvernejši pristaš preklicanega tobaka; njemu je bila najljubša zabava, kadar je sedel v svojem »tobakarskem kolegiju«, v katerem so pušili tako močno, da naposled vzpričo dima drug družega niso več videli.

Kakor pa moda preobražuje vedno in vedno vse stvari, takisto se je izpreminjal in se še izpreminja način tobačnih užitkov. Dandanes so pipe in tobačnice že precej izginile, vsaj iz boljših krogov, a zato so se tem bolj razširile smodke in svalčice. Žvečenje tobaka pa je bilo in je še dandanes le malo v navadi, še najbolj pri mornarjih in vojakihi. —

Čudno, skoro neumevno je, da se je tobak tako silno razširil povsod, in to v primeroma kratki dobi in v kljub vsemu nasprotovanju; in še vedno se pomnožuje njegova poraba, v kljub temu, da je občno znana njegova kvarljivost. Ogromne množine tobačne porabe so tem tehtnejše, ker pridejo skoro izključno na rovaš moškemu spolu; le v malokaterih krajih kade tudi ženske, in tudi med civilizovanim svetom se izkušajo v kaji le bolj nekatere emancipiranke.

Tobakarstvo je huda strast, in tobakar in pijanec sta si enaka v tem, da se zelo težko, povsem skoro nikoli ne odvadita svojega užitka. Sicer pa v tem mnogo zagreši vzgoja. Dečak smatra kadilca za nekak vzor moštva in izkuša, da bi mu bil skoro enak. Prepovedi so brezuspešne. Tu bi pač vedel skoro vsaki moški priobčiti iz svojega življenja, kako zanimivo dogodbico.

Da dobimo pravi pojem o razširjenosti tobačnega konsuma, na vedem samo par številki iz raznih statistik.

Tobaka se pridelava po približni cenitvi v Aziji 155 milijonov *kg*, v Evropi 141 milijonov, v Ameriki 124 milijonov, v Afriki 12 milijonov in v Avstraliji $\frac{1}{2}$ milijona, v vsem $432\frac{1}{2}$ milijona *kg* na leto. V Evropi se ga prideluje največ v Avstro-Ogrski, nato v Nemčiji, potem v Franciji ter zatem v nekdanjih turških deželah. Pri nas in v Franciji je tobak monopol države, kateri donša ogromne dohodke. Navedem naj iz štatistike le še nekatere številke o Franciji, ki kažejo ogromno množitev dohodkov vsled vedno večjega tobačnega konsuma.

L. 1832. je došlo 28 milj. frankov davka (za $\frac{1}{3}$ se ga je pokadilo, za $\frac{2}{3}$ se ga je ponosljalo).

L. 1842. je došlo 58 milj. frankov davka (za $\frac{2}{3}$ se ga je pokadilo, za $\frac{1}{3}$ se ga je ponosljalo).

L. 1852. je došlo 120 milj. frankov davka (za $\frac{3}{4}$ se ga je pokadilo, za $\frac{1}{4}$ se ga je ponosljalo).

L. 1862. je došlo 180 milj. frankov davka (za $\frac{4}{5}$ se ga je pokadilo, za $\frac{1}{5}$ se ga je ponosljalo).

A že l. 1863. je došlo 218 milj. frankov davka (za $\frac{5}{6}$ se ga je pokadilo, za $\frac{1}{6}$ se ga je ponosljalo), in l. 1869. je došlo 246 milj. frankov davka. — V Avstriji (naši polovini cesarstva) prinaša davek približno 50 milijonov goldinarjev. Te številke zadostno pričajo o izredni važnosti tobaka za državno gospodarstvo.

Zdaj se največ tobaka puši v obliki smodk. Smodke je pričel prvi izdelavati fabrikant Schöttmann 1788. l. v Hamburgu; hitro se je njih fabrikacija povsod razširila, in po kakovosti tobaka in po njegovi pripravi imamo najraznovrstnejše vrste smodk. Pušenje smodk pa je mnogo slabše, nego kajenje iz pipe, ker se pri tem ob enem tobak žveči in tobakov sok požira. Tej nepriliki se jako pomaga s tem, da se rabijo ustniki ali cevke, bodisi papirne, bodisi lesene ali iz jantara ali morske pene umetniško izdelane.

Nekaj let že pa se nenavadno razširja kajenje svalčic ali cigaret. Zdi se, da nervozno in hiteče in pehajoče se naše stoletje nima časa za dolgotrajni užitek cigare ter se zadovolji s tem, da med raznimi opravili v naglici spuši kako svalčico. Toda dim papirja, ki gori ob enem s tobakom, je nadležen in kvarljiv, a škodljivost tega dima izkušajo odstraniti razni fabrikantje s tem, da papir za svalčice na poseben način izgotavljajo in neprimerne ter zdravju škodljive snovi izločujejo. Tudi pri svalčicah je poraba ustnika zelo umestna.

Tobak je enoletna rastlina, a za užitek se porabljajo in prirejajo njegova velika peresa. Ta priprava je jako zanimiva, toda dolgotrajna

in komplicirana, in na tem mestu se ne morem spuščati v nje podrobnosti, pač pa se naj še ozrem na vpliv tobaka na naše zdravje.

Glavni provzročitelj tobakovega učinka je alkaloid nikotin, katerega je v perju raznih tobačnih vrst od $\frac{1}{2}$ do 8 odstotkov. Nikotin draži sluznice; v jako majhni množini provzročuje izgago in praskanje v grlu, razdraženost, glavobolje, omotičnost, v večjih množinah slabosti, omedlevico, bljuvanje, s kratka; vse tiste pojave, katere večinoma vsaki kadilec izkuša na sebi pri prvih poskusih. To zastrupljenje se še lahko stopnjuje do popolne onemoglosti, nezavednosti, krča in smrti; velika množica samočistega nikotina provzroči hipno nezavest in smrt v najkrajšem času. Saj je nikotin zelo hud strup, ena kaplja provzroči lahko smrt psu, kuncu zadošča že četrtnina kaplje. — Zastrupljenje po nikotinu pa se ni manj ali več opazalo samo pri prestrastnih kadilcih, temveč še bolj v prejšnjih časih, ko se je še tobak porabljal kot zdravilo; čudno je to, da se ta toliko razširjeni strup skoro nikdar ni zlorabil za samomorne namene.

Kakor se človeški organizem lahko privadi raznim strupom, tako tudi nikotinu, in znano je, da je zelo mnogo kadilcev, ki pušijo brez prenehanja najmočnejše vrste tobaka, vendar brez očite ali vsaj momentanske škode. Zdravju seveda nikotin gotovo ni koristen; tudi ako ne upoštevamo kroničnega nikotinizma, vendar njegov vpliv na krvotok in na živčevje ni ugoden. Že zardele in nabrekle ustnice tobakarjeve niso vabljive, in orumeneli zobje mu gotovo ne povišujejo lepote; a še veliko bolj uvaževanja je vredno in bi moralo od nezmerne kaje odvračati to, da taki zobje trpe vsled karijoznosti, in da so tobakarjeve ustnice razpoložene za — raka. Kolikim slučajem groznega raka na jeziku je iskati izvora v presilni zlorabi tobaka! — Tudi blaznost, zlasti paraliza imata večkrat svoj vzrok v zastrupljenju po tobaku.

Na studencu.

V slovo se solnčece smehlja,
Večerni vetrček pihlja,
Po grmih slavci gostole —
Po dragi hrepeni srce . . .

Tu sem k studencu prihiti,
In dokler vedro se polni:
Jaz božam lice ji mehko —
In usta nama se vjemo . . .

I. N. Resman.

Mara Rendića.

Črtica iz Bosne. Napisal R. Perušek.

(Dalje.)

V.

Govorica, ki se je bila med občino razširila, je prišla končno tudi mojstru Nikoli do ušes. Čeprav ni bil pobožnjak, se je vendar zgrozil, ko so mu brbljave sosede jele pripovedovati v mnogo povečani meri o soblazni, katero provzročuje Marino občevanje s tujim častnikom. Zmajevale so z glavami, obračale oči in si trkale na prsi, a ne da bi rekle: »Gospod, usmili se nas grešnikov«, nego mislile so in govorile, kakor farizej, ki je dejal: »Hvala Bogu, da jaz nisem takšen.«

Sklenil je torej Nikola, da Maro trdo prime ter z grožnjami na pravi pot pripravi. Da bi to toliko hrabrejše in krepkejše dovršil, je smatral za potrebno, da si najprej napije pravega poguma in zgovornosti. Toda kakor je bil prekoračil pravo mejo v pijači, tako je imelo tudi njegovo razgrajanje in psovanje baš nasproten učinek. Očital ji je vse resnične in neresnične napake ter dajal njej in njenemu izvoljencu najsrantomnejša imena.

Mara, od prirode samoglava, mu je jela odgovarjati in tudi ni ščedila starca, tako da je le-ta zatulil od jeze in hotel dekle zgrabiti ter je udariti. Ker so mu od pijanosti noge omahovale, se ga je Mara lahko ubranila ter ga krepko od sebe sunila, tako da je telebnil na tla. Tedaj pa je zgrabil nož, kakršen rabi opančarjem za prirezavanje usnja, ter se je zagnal za Maro, ki mu je jedva utekla v svojo sobico, katero je zapahnila; tako se je rešila zdivjanega starca, ki je še dolgo pred vrati rogovilil, proklinjal ter se grozil, da so prihajali sosedje gledat, kaj se pri opančarju godi. —

Že preje se je čutila Mara pravo robkinjo v hiši Nikole Vukovića, po tem dogodku pa je prišla do sklepa, da v tej hiši ne more več ostati.

Ko je čutila, da se je starec umiril in legel spat, je jela zbirati svoje stvari, katerih pač ni bilo mnogo, ter jih zvezala v culo. Potem je sedla oblečena na minder in premišljevala o svoji usodi.

Najrazličnejše misli so se ji podile po duši. Sram in kes sta ji osvajala dušo, ali slednjič je vendar premagala jeza in strast, tako da je bil njen sklep neomajen — da se jutri preseli k Alfredu.

Ko je od trudnosti zaspala, so jo motile neugodne sanje, tako da se je mnogokrat prebudila.

Brž ko je drugo jutro zora pozlatila vrhove gora, je skočila na noge, pazno poslušala, jeli vse mirno, in ko se je osvedočila, da Nikola še ni pokoncu, je zgrabila svojo culo in zapustila hišo. Bežala je, kakor da ji gori za hrbtom, a kam naj bi šla tako rano, tega ni vedela.

Ulice so bile še prazne, le redko kje se je prikazala kaka človeška postava, čeprav se je čulo iz hiš na cesto, da ljudje že vstajajo; kajti muzejini so bili že odmolili svojo sabaho.¹⁾

Tako zgodaj ni mogla iti k Alfredu, ker so bila hišna vrata še zaprta, in ker se gotovo še ni bil prebudil. Da ne bi po ulicah tavalala, je šla za Terzijsko ulico na hrib in tamkaj je sedla daleč od mesta ob potu na tla, podprla roko z dlanmi in premišljaje pričakovala ure, da bode smela stopiti v stan Alfredov.

Ko se ji je zazdelo, da je prišla prava ura, ob kateri je navadno prihajala na Alfredov dom, se je napotila tjakaj.

Srce ji je pač glasno utripalo, ko se je bližala hiši. Dvakrat, trikrat je zaustavila nogo, neodločna, ne bi li morda vendar bolj bilo se vrniti; a naposled je pospešila korake in v hitnji je sklenila, da noče na nič misliti, dokler ne izjavi v stanu Alfredovem, čemu je danes prišla s culo pod pazduho.

Ko je potrkala na vrata, jih je Alfred, začuvši nje glas, odprl, a začudil se je nemalo, da prihaja tako rano, tako utrujena in s culo.

»Evo me sedaj pri tebi, da te več ne zapustim« je dejala Mara.

»A, to je lepo, da si se naposled odvažila ter ustregla moji želji. Daj, da te pritisnem na srce in poljubim!«

Mara je jela pripovedovati včerajšnji dogodek, ki je bil povod, da je ostavila svojega rednika. Povedala je pa tudi, kaj je o tej priliki zvedela o sebi in o svojem razmerju do Alfreda. Ko je pripovedovala sramoto, katero si je pri svojih sovornikih nakopala s svojim draganjem z inovernim častnikom, in ko se je z nova zavedala, kako je s svojim odlokom le še bolj učvrstila prezirno mnenje, so jo polile obile solze, katerih dolgo ni mogla ustaviti.

Alfred je bil v največji nepriliki zaradi tega plačljivega prizora, ki mu ni bil nič kaj po volji. Ali ker je bil sam provzročitelj njegov, in ker je bil njemu v prilog, je zbral vso svojo zgovorniško in diplomatsko veččino, in z njo je res naposled uspel tako, da je bila Mara

¹⁾ jutranjo molitev.

preverjena, da sme imeti mirno vest zaradi dosedanjega vedenja in dobro nadejo za bodočnost.

Zmenila sta se, kako naj si Mara takoj začasno uredi drugo sobo, dokler ne pribavi Alfred potrebnega pohištva. Alfred je šel potem po svojih poslih.

Pri kosilu v »Orientu« je izjavil svojim tovarišem, da se kani odslej hraniti doma, ker mu je baje gostilnica preveč od rok, in ker želi popoldne malo počivati, po večerji pa da hoče zaradi nujnih študij ostajati doma, ker se hoče izobraziti za intendantnega častnika. Zato mu bode nosila služkinja hrano na dom.

Njegovi drugi so se muzali, nekateri tudi glasno smejali, ko se je Alfred tako od njih družbe poslavljal. Saj se je govorica o Alfredovem ljubkovanju s prosto domačinko tem laglje razširila tudi v njih krogih, ker je mnogo redkeje zahajal popoldne v njih družbo v kavarno, kjer je bil poprej točen gost in igralec na biljaru.

Alfred se je delal, kakor bi bila ta njegova nova uredba kaj čisto navadnega, in znal se je prav vešče hliniti, a tovariši so prav dobro vedeli, kako je stvar.

* * *

Takoj, ko so se popoldne otvorile prodajalnice, je nabavil Alfred pri trgovcu, ki je kupčeval s pohištvom, nekaj nujno potrebnih kosov pohištva, prtenine in drobnih stvari. Mnogo ni bilo treba. Mara ni bila razvajena dama; kar pa bi bilo še treba, se nabavi lahko s časom. Najznamenitejša stvar je bila prilično veliko ogledalo, katero se je namestilo v sobi Marini.

Ker je Alfred slutil, da preselitev Marina ne bode ostala brez posledic, je bila njegova nujna skrb, da jo pouči, kako se ima vesti, ako bi prišlo do kakega izpraševanja. Njegova slutnja se je tudi izpolnila.

Solnce je bilo tisti dan, ko je Mara zapustila hišo Nikolino, že visoko na nebu, ko se je stari opančar iz svojega sna prebudil. Ko se je pripravil na delo in ob enem jel zbirati spomine poprejšnjega dne, je dejal sam pri sebi: »Malo trdo sem jo prijel, a upam, da bode moje postopanje imelo tem boljši uspeh. Zdaj nočem na novo začeti; po kosilu bodem pa nadaljeval včerajšnjo preiskavo.«

Tako je krpal par opankov in čakal, kdaj se prikaže Mara. Čudno se mu je zdelo, da je bilo v hiši vse tako mirno. Nobene stopinje ni čul. Mislil je, da si Mara ne upa iz svoje sobe. Stopi torej v vežo in trka na vrata Marine sobe. Zastonj. Nihče se mu ne oglasi, tako da se vrne k svojemu poslu, ne vedoč, pri čem da je.

Počaka poldneva; želodec mu glasno govori, da je doba kosila. A Mare le ni s kosilom. Stopi zopet v vežo in vidi, da je ognjišče brez ognja, da torej zastoj čaka kosila. Ni mu preostajalo drugo, nego da je preklinjaje odšel na čaršijo v aščinico¹⁾ in si tamkaj kupil kosilo za one pare, kar mu jih je ostalo od včerajšnjega popivanja v mehani.

Popoldne se je vrnil domov; še vedno ni bilo Mare. Vrnila se tudi pod večer ni. Jele so ga obhajati skrbi, kam da je izginila.

Drugo jutro mu ni dalo miru in šel je k sosedom ter jim tožil, da je izginila Mara. Kaj je bilo vzrok, da je izginila, to je bilo pač vsem jasno, a kam da bi bila šla, o tem so ugibali različno in izjavljali najrazličnejše misli. Naposled so se zedinili, da naj gre Nikola na beledijo²⁾, in da naj tamkaj odkrije svoje jade, ako se Mara ne bi nocoj povrnila.

Tako je Nikola tudi storil. Ko je tudi drugi dan ni bilo domov, se je napotil Nikola na beledijo, ki tako ni bila daleč od njegove hiše. Ker je mnogo prerano prišel, je čakal potrpežljivo najmanj dve uri, dokler so jeli prihajati gospodje uradniki. Ali predno so se pripravili uradovanju, in predno so mu dopovedali, da ta stvar ne spada v njih področje, je pretelka dobra ura. Napotili so ga končno na policijsko ravnateljstvo.

Najpreje je pandurjem pripovedal vso grozovito dogodbo, kako je zagonetno izginila rejenka, katero je tako ljubil in čuval kakor zenico v svojem očesu. Potem so ga privedli pred uradnika, kateremu je na dolgo in široko razložil svoje jade, a ta ga ni dobro umel, ker ni bil jeziku večšč, tako da je moral podvornik izjave opančarjeve nemški tolmačiti. Dejali so mu, da ga bodo že poklicali.

Kam da je ptica iz svoje kletke pobegnila, to je policija kmalu zvedela. Pozvali so Alfreda pred-se ter ga vprašali zaradi dekleta, ki je zdaj v njegovem stanovanju.

Nikola je bil zamolčal, da je Mari grozil z nožem, ter je izrekel sumnjo, da jo je morebiti častnik siloma zvedel z njegovega doma.

Alfred se je čisto lahko opravičil. Dejal je, da je Mara res k njemu prišla kot služkinja, a svojevoljno; o sili ali zvijači da ni govora. To je potrdila tudi Mara, ki je bila za njim izprašana, ter je navedla kot vzrok svojega bega surovo postopanje svojega rednika, kar so morali naposled priznati tudi svedoki, ki so poznali Nikolo kot razgrajča, kadar je bil napit. Kake posebne pravice do dekleta tudi

¹⁾ prodajalnice gotovih toplih jedil.

²⁾ mestni magistrat.

ni mogel dokazati, ker ni bil niti sorodnik njen, niti zakonito postavljen skrbnik, niti kak dobrotnik; saj se je pokazalo, da je bila Mara pri njem bolj služkinja, nego-li domače dete.

Pri policiji torej ni Nikola s svojimi svetovalci in pomagači nič opravil. Sklenili so torej vsi skupaj, da Maro zatožijo pri pravoslavni konsistoriji, ne bi li jo ona spravila na pravi pot. Takoj je odšel Nikola v duhovniško pisarnico in tamkaj razložil svojo tožbo, o kateri je bil sicer tudi že ovedelo duhovništvo.

Stari opančar je dolgo krožil po ulicah, ki so v bližini stare pravoslavne cerkve in onega prostranega poslopja, v katerem so nameščeni mitropolit in nekateri drugi duhovniki, šole in pisarnice pravoslavne cerkvene občine. Vsa poslopja in cerkev obdaje precej visok zid, ki je imel baje čuvati sveta mesta pred možnimi napadi obestne Turadi. Nekoliko ga je zadržavala prirodna neugodnost, ki se polasti človeka, kadar mora starešinam razlagati neprijetne stvari, nekoliko ga je pa vznemirjala tudi slaba vest, da je bil kolikor toliko sam kriv Marine zablode. Čutil je, da se stvar ne boče zvršila brez lastnih neprijetnosti.

Nazadnje se je vendar osrčil in poiskal najpreje cerkovnika ter ga vprašal za svet, kako naj se bliža duhovni gosposki. Ta ga je potolažil, da naj le gre k protosinkelu Pahomiju, ki je blag mož in ga gotovo prijazno sprejme.

Nikola se odkašljuje pred vrati, dokler se sama ne odpro in ga ne pozove otec Pahomije, naj vstopi, ako želi z njim govoriti. To je ohrabilo Nikolo, tako da je jel zgovorno pripovedovati kako ga je ostavila Mara; seveda je pozabil povedati, kako je z njo postopal in ji tako pokazal pot do osvoboditve.

Ko je prenehal, ga je ogovoril o. Pahomije — rodom Grk, ki pa je služboval že mnogo let med Srbi — mirno in s besedami tako v srce segajočimi, da je bil Nikola ves skrušen, ko mu je duhovnik očital neredno življenje in pijančevanje, kako je trpel pohode častnikov, ko je pač moral spoznati, da ne veljajo njemu, nego rejenki, kako ji je dovolil zahajati k njemu na stanovanje, kako se je torej pregrešil s tem, da ni po svoji dolžnosti pazil na dekle itd.

Ko je odšel Nikola od čestitljivega otca, je čutil v srcu tako globoko kesanje, da je trdno sklenil, svoje življenje poboljšati ter se ravnati po naukih duhovnikovih. Kako dolgo se je teh sklepov držal, nočemo tukaj omenjati.

Morebiti bi bil otec Pahomije enak uspeh dosegel pri Mari, ako bi jo bil on izpraševal ter z lepa posvaril in poučil ter ji odkril

brezno, na katerega rob je bila stopila. Žal, da ni njega doletela naloga govoriti z Maro. — Kakor je bila njegova dolžnost, je vso stvar naznanil preosveštenemu mitropolitu, ki je bil mnogo mlajši, a tudi mnogo osornejši in manj potrpežljiv. Ta je sklenil, da bode sam govoril z Maro; zatorej je poslal diakona Veselina k njej, da ji poroči, naj pride ta in ta dan k mitropolitu, ki se ima o važnih stvareh z njo pogovoriti.

Alfreda tedaj ni bilo doma; ko je zvečer domov prišel, mu je povedala Mara, da jo pozivlje mitropolit pred-se, in da si lahko misli, kaj da bode predmet njegovih pogovorov. Vprašala je tudi Alfreda, kaj misli, da naj stori; naj se li odzove pozivu duhovnikovemu, in kako naj se brani.

Ta stvar ni bila Alfredu prav nič prijetna. Dosti sitno mu je že bilo, da se je policija mešala v te posle, in da se je komaj izkopal iz pretečih nepogodnosti, ker sta se znala on in Mara večje izviti. Ali tu je bila druga stvar. Policiji je bilo malo mar, ako se je Mara svojevóljno izročila nevarnosti; pričakovati pa je bilo, da duhovska oblast upotrebi vsa sredstva, da očuva pravoslavno dušo, kateri je nastavil krivovernik past in jo tudi že ujel.

Ker je Alfred slutil, da bi se mitropolit obrnil do svetske gosposke, ako Mara ne bi bila poslušna njegovemu pozivu, ji je svetoval, naj gre to grenko pot, a zaklinjal jo je, naj se ne da pregovoriti, nego naj mu ostane zvesta, sam pa se je rotill, da jo poroči in osreči.

Ob določenem dnevu in ob določeni uri je res šla Mara v novi obleki, katero ji je bil kupil Alfred, k mitropolitu; le-ta jo je sprejel z mrzlim pogledom in ji takoj neprijazno dejal:

»Ti si se torej obesila onemu tujcu na vrat in pogazila dekliški stid, ostavivši hišo svojega rednika. Zakaj si pobegnila redniku, ki ti je namesto očeta?«

»Pravi oče je to, ki postopa surovo z menoj in me pretepa ter mi preti z nožem! Kaj sem li hotela čakati, da me res ubije?«

»Ako si morala bežati, zakaj se nisi uklonila v hišo svojih sosedov?«

»Ali k onim, ki se za-me niso nikdar brigali, nego me vedno prezirali! Zakaj se ne bi zatekla k onemu, ki me ljubi, in ki me hoče ščititi?«

»Tako, on te ljubi? Kdo ti je pa to dejal?«

»Kdo? On sam!«

»Ha, ti se pač varaš, ako misliš, da je resnica, kar ti on govori. Ti misliš, da te ljubi, a on te samo upropasti, potem pa zapusti.«

»Zakaj neki mu ne bi verjela! Ali ne postopa vedno ljubeznivo z menoj? Ali mi ni odkril, da me ljubi, in s čini dokazal, da je to istina? On je mene in mojega bivšega rednika podpiral v siromaštvu, on mi je dal tudi zaklonišča v moji nevolji, on mi je obljubil, da me bode venčal, brž ko mu dojdejo potrebna pisma; dotlej pa me ima pod streho, me hrani in oblači.«

»Da, vidim, da te oblači! Slekla si ponižno domačo obleko ter se zavila v švabske haljine, da se gizdaš v njih. Sram te bodi!«

»Zakaj bi bilo baš mene sram; saj se tudi druge Srbkinje odevajo v švabska odela, o onim ne štejete tega v zlo, menda, ker so bogate!«

»A one so ostale Srbkinje in se ne pečajo s krivovernimi tujci.«

»Eh, učila sem se, da so vsi moji bližnjiki. Zakaj ne bi bil tudi ta Švaba moj bližnjik. Kaj ni kristjan tudi on?«

Taki rezki odgovori so razljutili mitropolita, ki je že komaj jezo zadržaval, tako, da se je jezno zadril nad-njo; a pravega razloga, s katerim bi podrl trditve Marine, ni našel. Osorno postopanje mitropolitovo je še bolj ogorčilo Maro, ki je bila sploh trmaste naravi; tako jo je moral duhovnik končno odpustiti, ne da bi bil uspel v svojem trudu.

Zato pa se je maščeval prihodnjo nedeljo, kar pa Mari ni nahudilo, ker o tej osveti niti zvedela ni. Ko je bila namreč v nedeljo v veliki cerkvi liturgija končana, se je zgodilo nekaj neobičnega; sam mitropolit je stopil na propovednico in v ognjevitom govoru priporočal svojim vernikom, naj ostanejo verni srbstvu in pravoslavju.

Govoril je o dolžnostih, katere ima pravoslavni Srbin do vere in naroda. Potem je prešel na dogodek, da je pravoslavno dekle šlo za krivovernim tujcem, in končno je pozval vernike, naj se čuvajo tujcev, ker so srbski veri in kreposti nevarni, tudi ako ne bi bili mnogi med njimi volkovi v ovčjih kožah. Posebno je svaril vernike, naj se ne može in ne ženijo s pridošlimi tujci.

Ta govor je napravil velik vtisk, ne samo na domačine, ki so bili že itak nepoverljivi proti tujcem, sedaj pa so se celo jeli umikati njih društvu — nego tudi na pridošle Avstrijce, ki so hoteli baš domačine primamiti v svoje društvo.

Provročitelja te razburjenosti pa, Alfred in Mara, se nista brigala za to stvar nič, in tudi ostali ljudje so kmalu pozabili mitropolitov govor in njegovo svarilo in soblazni vzrok, ki je bil povod tej pridigi.

(Dalje prihodnjič.)

Frančišek baron Trenk, vodja pandurjev.

Spisal Ivan Steklasa.

4. Trenk v avstrijski vojaški službi. — Boji z Bavarci in Francozi.

(Dalje.)

Ve dva dni po osvojitvi Linca zapovedo Trenku, da krene na Bavarsko za generalom Bärenklauom. Imel je samo še 200 pandurjev ter je z njimi pohitel na saneh za generalom v Schärding, kjer je bil malo prej premagan bavarski general Dering. Odtod je udaril Trenk na Flading in proti reki Isari. Toda tukaj je počasi napredoval, kajti v tem kraju so bili vsi mostovi porušeni in sovražnik mnogo jačji od njegove čete. Zopet se je moral služiti z lokavostjo. Preoblečen kot menih pride v mesto nagovarjat meščane, naj hitro postavijo mostove čez reko; kajti če bodo pandurji prisiljeni plavat na to stran, bodo pokončali vse, kar najdejo. Ali dokler so se meščani posvetovali, priplavata dva pandurja čez reko, stopita v čoln, ki je bil pripet na mestni strani, poveslata nazaj ter se povrneta s 24 svojimi tovariši. Ko meščani to spazijo, zgrabijo za orožje; toda bilo je že prekasno — pandurji so jih premagali in mesto osvojili.

Trenk je ostal v tem kraju štiri dni, dokler je dogotavljal most in plenil po okolici, kar je bilo kaj vrednega. Nato mu je zapovedal general Bärenklau, da krene s svojo četo na Gornje Palatinsko, ukrotit tamošnje ohole Bavarce. To zapoved je izvršil hitro s svojimi pandurji in graničarji, katere mu je poslal na pomoč general sam. Najprej je osvojil Deggendorf, potem pa izterjal po vsem Palatinskem vojaško davščino.

Za nekaj dni je premagal zopet drugo bavarsko četo ter ji otel zastavo, katero je bila zvezla sama cesarica Marija Terezija. Straubinga pa vendar le ni mogel osvojiti, ker je imel samo 36 mož, pač pa je zaplenil 10 voz prtljage, s katero se je povrnil v tabor pri Landshutu v kljub jačjemu sovražniku.

Trenk se je nadejal, da ga glavni zapovednik pohvali radi njegove bojne spretnosti, pa se je hudo opekel. Njegovi sovražniki so nanj neprenehoma prežali ter ga tožili tudi radi neznatnih prestopkov vojaškega reda. Kar so činile Trenkove čete, to so delale tudi druge; plenilo se je takrat v vojski sploh. Seveda so bili Trenkovi pandurji

najbolj znani radi tega, ker so bili povsod prvi pri plenu; saj so bili tudi povsod prvi na bojišču.

Tako so obdolžili Trenka, da je pustil popleniti hišo nekega trgovca, ki je po trditvi nekih prič psoval proti Avstriji. Ni mu pomagalo nobeno dokazovanje, plačati je moral trgovcu 800 gld. odškodnine; sicer mu ni bilo toliko žal denarja, pač pa je bilo neugodno, ker je izgubil milost zapovedujočega generala Khewenhüllerja.

Toda četudi so se Trenkovi sovražniki trudili, da ga prej ko prej uničijo, se jim vendar to zdaj še ni posrečilo; kajti Trenk se je trudil, da bi si zopet pridobil privrženost zapovedujočega generala.

Taka prilika se mu je kmalu ponudila. Prikazala se je zopet francoska vojska pod zapovedništvom generala Harcourta na bavarskem zemljišču. Proti njemu pošljejo Trenka v Reichenthal dne 16. sušca, a že dne 29. le-ta napade Francoze s svojo neznatno četo. — Polkovnik Merci je izprevidel, da se ne bode mogel držati, ter se je predal že dne 30. sušca. Trenk je zasegel v mestu množino soli, vredno več nego 300.000 gld. S to zmago se je Trenk zopet prikupil generalu Khewenhüllerju, ki mu je celo dovolil po sijajni zmagi pri Langgriesu nad bavarskimi strelci, da pobira paležino (kontribucijo) za celo vojsko.

Ta davek se je nemilosrdno iztirjaval, in ubraniti se ga ni mogel nihče. In baš pobiranje paležine so sovražniki Trenku najbolj očitali, češ, da je njegova vojska vršila ta posel preokrutno. Toda kakor Trenku bi se bilo godilo vsakemu zapovedniku; kajti z lepa se v takih časih ne dobi nič, vojska pa je vendarle morala biti preskrbljena s hrano. Ni tedaj upravičeno, da napadajo glede tega Trenka ter ga psujejo kot krvoločnega zapovednika, a četo njegovo kot razbojniško druhal. Tako je moral ravnati po zapovedi svojih glavarjev. —

V tem času pride Bavarcem 20.000 Francozov na pomoč. General Harcourt jih precej pošlje 4000 proti Monakovemu. Avstrijska posadka, vkupno do 2000 mož, zapusti mesto že 28. malega travna, ko zve, da se približujejo Francozi.

To Khewenhüllerju ni bilo po volji. General Bärenklau je moral nemudoma s 5000 vojaki proti Monakovemu, in njemu se je pridružil Trenk s 164 pandurji.

Naša vojska prispe pred Monakovo dne 6. velikega travna, Francozi so bili oddaljeni samo še tri milje. Meščani zapro mestna vrata ter naperijo na naše 36 topov. Ravno, takrat pa so bili vsi mostovi čez Izaro podrti. Bärenklau zapove narediti mostove prav zgodaj ter jih tudi dogotovi vkljub hudemu streljanju od sovražne

strani. Trenkovi pandurji planejo prvi čez reko, a za njimi druge neurejene hrvaške čete. Trenkovci predrejo v predmestje Löbel in tukaj pobijejo četo sovražnih strelcev, ki so naše dolgo zadrževali pri prelazu.

Odtod pohite do mestnih vrat; toda top počí, in na tleh leži osem mrtvih pandurjev; hitro se ognejo tegu mesta ter se utabore v neki hiši naproti knežjemu dvorcu. Tukaj opazi Trenk v zidu odprto lino in pa brv, ki je vodila čez nasipe. Na tem mestu bi mogli pandurji prodreti v mesto; toda Trenk jih ne pusti, boječ se, da bi začeli pleniti. Zategadelj sporoči vso to stvar generalu Bärenklauu. Le-ta res ni pustil pandurjev v mesto že zaradi tega, ker so se bili meščani predali. Trenk je pa kesneje vendarle šel v mesto ter se nastanil pri nekem bogatem trgovcu, ki mu je razen hrane in podvorbe obljubil na dan še 10 gld. nagrade, samo da ga ne opleni njegovi pandurji. — Trenkovci so ostali mesec dni v tej okolici.

General Khewenhüller sklene konec meseca rožnika napasti sovražnika z zedinjenimi silami; zato zapove, da se zbero vse čete pri Vilshofu.

Tukaj sta bila narejena čez Dunav dva mosta; na drugi strani je bilo do 20 000 sovražnikov, ki so se pomikali proti Niederalteichu. Trenk in Bärenklau pa sta se kmalu potem sprla radi hrane, katero so za vojsko oskrbovali pandurji. Le-te je hotel Bärenklau pri delitvi prikratiti, a Trenk se je pogumno uprl. Da ta prepir ne bi škodil napredovanju avstrijske vojske, je razdelil general Khewenhüller obe četi ter Trenka poslal proti češki meji, da osvoji trdnjavo Dizenstein, Grafenau in Bernstein.

Pri osvajanju Dizensteina pa je Trenk skoraj zaglavlil. Ko sovražnike premaga, se odpravi drugi dan s 24 častniki v trdnjavo, da jo sprejme v svojo oblast, nič sluteč, kaj ga čaka v njej. Ko predado strelci svoje orožje in vso prtljago, odpelje Trenka zapovednik v neko klet. Tukaj spazi Trenk vrata, ki so bila s slamo pokrita, pa vpraša, kam vodijo. Zapovednik odgovori, da je tamkaj temnica. Toda pri tem spazi Trenk na licu zapovednikovem neki nemir; zatorej je mislil, da najde morda zaprtega katerega svojih pandurjev; pristopi, odpre vrata ter vidi na tleh nekoliko sodčkov smodnika. Toda ko pristopi bliže z bakljo, se vžge smodnik in raznese klet. Trenka, ki je stal precej daleč, vrže na stran, a pri vsem tem se mu vname obleka in smodnik v dveh rogovih, ki ju je imel privezana okoli pasu. Vendar pa je bil pri vsej tej nesreči toliko zaveden, da je hitro odvezal patronjak, ki je bil poln patronov. Da ni tega storil, bi bil ostal takoj

mrtev na mestu. Pač pa se je hudo opeknel, ker si je trgjal sam obleko s sebe; kajti nihče se ni upal v tej zmešnjavi k njemu. Še-le dalje časa potem prihite zdravniki, ter odneso ranjence iz podrtin. Precej jih odpravijo v Pasovo.

V Pasovi je ležal Trenk deset dni v nezavesti. Zdravniki so že zdvojili, da ozdravi še kdaj. Tedaj pa se ponudi neka stara žena, da ga izleči z domačimi zdravili. Trenk na to privoli, in že čez 15 dni obišče, seveda še ves zavezan, generala Khewenhüllerja. Le-ta je kmalu po tem izposloval na cesarskem dvoru, da je bil Trenk za svoja junška dela imenovan za podpolkovnika; to mu je bila vsaj nekolika nagrada za njegovo hrabrost in trud.

Veliko veselje je nastalo v Trenkovi četi, ko se je zvedelo, da je njih zapovednik odlikovan od same cesarice. Komaj so že pričakovali, da jim priljubljeni vodja stopi na čelo, a to se je kmalu zgodilo.

Trenk ni še bil popolnoma ozdravel, pa se je že ponudil Khewenhüllerju za službo. Le-ta mu zapove osvojiti trdnjavo Weissenstein; to je hitro izvršil ter potem po zapovedi krenil na Gorenje Palatinsko in v grofijo Ham.

Zapovednik trdnjave hamske se je močno zanašal na svojo jako posadko. Toda Trenk je neprenehoma zahteval predajo. Zapovednik se je pa s Trenkovimi glasniki norčeval ter dal po enem glasniku Trenku sporočiti, da nima časa trdnjave predati, ker še ni obedoval.

»Dobro,« pravi Trenk, »jaz mu priskrbim v kratkem tako lepo godbo pri mizi, da mu bode prav dolgo šumela po ušesih.«

Zdajci skliče pandurje in druge čete na orožje, napade trdnjavo ter jo osvoji. Prebivalci zbeže iz trdnjave prek ozkih brvi. Toda Trenk jih veliko polovi.

Pandurji so se pri tem napadu res okrutno ponašali, a so imeli vzrok zato, ker so bili hamski meščani 6 pandurjem roke odsekali, jih po mestu vodili in ljudem kazali. — Eden del posadke pobegne čez nasip, Trenk jo ulovi ter prisili, da položi orožje.

Kar ustrelji iznenada neki zastavnik s samokresom na Trenka, vendar ga ne zadene, nego ubije konja pod njim. Trenk zajaha drugega konja ter se spusti za napadovalcem. Zdajci pa ga zaustavi drug častnik, da se je moral z njim biti, in tako uteče oni prvi. Trenk v svoji razjarjenosti napade protivnika ter ga s prvim udarcem zruši na tla. Za zastavnikom pošlje hitro 4 pandurje, sam pa se vrne k svojim.

Od ujete posadke jih je prestopilo k avstrijski vojski 400, drugi pa so bili poslani s polkovnikom Kiniglom v ogrska mesta, kjer so

morali tlako delati radi prekršene besede. Trenkovi so zaplenili 5 zastav, 11 topov in vso prtljago, ki je bila mnogo vredna; kajti semkaj so bili znosili prebivalci iz cele okolice vse svoje dragocenosti, češ, da jih lažje obranijo sovražnih rok.

Sovražniki so Trenku oponašali tudi osvojitev Hama, češ, da je ravnal s sovražniki nemilosrdno. Zakaj je Trenk tako ravnal, kakor bi bil tudi vsaki drugi zapovednik, je lahko vsakdo razpoznal iz dosedanjega pripovedovanja, niti ni najmanje potrebno, Trenka braniti takih neosnovanih napadov. Le radi zlate cerkvene posode, katero je odkupil Trenk od svojih pandurjev, so ga pokarali strogo ter se mu zagrozili z najvišjo nemilostjo, če se še kdaj zgodi kaj takega v njegovi četi. Pri preiskavi se je pa dokazalo, da so pandurji našli to zlato posodo pod sodčki za pivo v neki kleti, in da je niso oteli iz kake cerkve.

Na to se vzdigne Trenk po zapovedi na Češko. Ko pride v Jindrihov Gradec, zve, da se glavno načelništvo sovražne vojske nahaja prav v tem mestu. Sklene ga napasti ter pregnati iz tega kraja. In to se mu je tudi posrečilo brez vsakega boja; kajti sovražnik je pobegnil še pred Trenkovim dohodom na bavarsko mejo. —

Ko je nastopila zima, se je umaknila tudi njegova četa v zimovišče, in že 1. grudna so dobili pandurji dopust, in mnogi so se povrnili v svojo domovino.

Tudi Trenk sam se je napotil obiskat svojega starega očeta, ki ga je prav težko pričakoval že več časa. Ponosen na svoja junaška dela — ujel je bil namreč do 4500 vojakov, 72 častnikov, 8 zapovednikov ter zaplenil 10 zastav in 25 topov — je šel Trenk najprej na Dunaj. Toda tukaj se ni mogel dolgo muditi; kajti strogo mu je bilo zapovedano, da se odpoti nemudoma v Slavonijo, zadušit upor med tamošnjim prebivalstvom ter nabirat novo vojsko za prihodnjo spomlad.

Na potovanju pa je vendarle obiskal tudi svojega starega očeta v Levoči. Z nepopisljivim veseljem je sprejel zaslužni starček svojega sina, o katerem je mislil, da je že zdavnaj mrtev. Toda ko je Frančišek videl, da so očetu dnevi šteti — kajti lotila se ga je bila huda vodenica — se je bridko razjokal kakor dete, dasi je bil sicer tako trdega srca vojak. »Ne jokaj, dragi Frančišek,« mu pravi oče; »jaz sem dosta doživel, pa hvalim Boga, da te je poslal k meni še v pravem času, da mi ti sam zatisneš trudne oči.« Tudi to ni bilo usojeno Trenku, kajti mudilo se mu je po zapovedi v Slavonijo. — Že deset dni

kesneje je umrl stari Trenk, in sin ga je dal svečano pokopati v Levoči.

Pred smrtjo svojo je bil dal napisati stari Trenk oporoko po zastopnikih levoškega kapitelja. Podpisalo jo je sedem kanonikov; palatin grof Palfy jo je potrdil ter poslal na Dunaj bojnemu svetu. V tej oporoki je postavil stari Trenk svojega sina Frančiška za naslednika vsega svojega imetja; umre li Frančišek brez zakonitega potomca, potem naj pripade ves imetek sinu njegovega brata Friderika. Razen velikih vsot denarja je zapustil pokojni Trenk tri velike graščine: Brestovec, Pakrac in Pleternico. Vrhu tega je bil dokupil mladi Trenk, ko se je bil povrnil iz Rusije, Nuštar in Veliko. Od teh posestev je imel Trenk letnega dohodka 60.000 goldinarjev in je bil potemtakem najbogatejši vlastelin v Slavoniji. Njegovi podložniki so živeli v 150 vaseh.

(Dalje prihodnjič.)

Škof.

Povest. Spisal Premec.

Na trinogem svojem stolcu je sedeval v nizki in zaduhli, po smoli in starem in svežem usnju zoprno dišeči sobici dan za dnevom, od ranega jutra pa do poznega večera.

Predno je solnce zvedavo pogledalo skozi široke, nizko se klanjajoče veje starega oreha pred njegovim stanovališčem, je že čepel za štirivoglato, na nizkih, šepavih nogah stoječo mizico, opremljeno v genijalnem neredu s krivci, torilcem za smolo, debelim steklom, narezanim rjavim, črnim ter rdečkastim usnjem, gumbi, dreto, in kar je še takih črevljarskih potrebščin. A ko je bilo zašlo isto solnce že davno za »milost božjo«, je še stiskal kopita k ozkimi svojim prsim in strgal in gladil in likal, da so ga skelele male sive oči od motno brlečih žarkov zakajene, k mizici pritrjene leščerbe.

Zjutraj in zvečer mu je donašala žena skromno jedilce v delavnico; samo opoldne ga je poklicala v kuhinjo, kjer sta skupno sedla na nizko, kameneno ognjišče. Ona je pristavila okrogli stol, položila nanj rumeno, z rdečimi rožami pisano skledo, iz katere so sramežljivo gledali debeli turščični žganci. V zraven stoječi, s črno žico zvezani, trinogi, ob robu nekoliko okrušeni kozici se je kadila črna prežganka. In zajemala sta z lesenima žlicama zdaj v skledo, zdaj

v kozico, dokler ni bilo oboje očejeno in oblizano. Tedaj pa sta glasno odmolila, in vstal je on, iztegnil roki kvišku, zamahnil parkrat z njima po zraku ter se pretegnil. Potem je sedel na klop pred hišo, iztegnil noge pred-se, zapalil mali »vivček« in čakal, da je udarila v bližnjem zvoniku prva popoldne. Tedaj je potegnil noge zopet k sebi, počasi vstal, otreseel »vivček« in skoro nato zopet vlekkel dreto, namakal usnje in tolkel in krpal.

No, pri vsem tem je bila nedelja njegova! Takoj popoldne je stopil v krčmo h »Kovaču«, kjer so presedali z njim vred vedno tudi še trije drugi rokodelci, s katerimi je metal »podobice« za vino do poznega večera. Čudo ni tedaj bilo, ako so ga semtertja zanašale noge ob takih prilikah nekoliko na stran, ko se je vračal domov. Žena pa mu ni rekla nikoli ničesar, a on je šel vselej naravnost v sobo, kjer je nad nizkim zglavnikom nad posteljo visela stara podoba sv. Jožefa, njegovega patrona.

Pred to podobo se je navadno ustavljal. Opazoval je dolgo z na pol mižečimi, trudnimi očmi svetnikovo kodrasto, rjavo brado in belo, toda zdaj od muh že čez in čez črnopikasto lilijo — in glava mu je silila pri tem zdaj pa zdaj proti zidu.

»Oh, preljubi moj sveti Jožef,« je vzdihoval čestokrat, »povej mi po pravici, ali si bil tudi ti kdaj pijan? — Povej no! — Zakaj, ako si bil, bodeš menda razumel, kako je to, da sem tudi jaz večkrat na tem! — Oh, kaj ne da veš, kako je sladko to vince? In, ako si ga kdaj srkal, kaj ne, da ti ni bilo nikoli žal, in da se ti je zdelo že tukaj na zemlji tako, kakor ti je zdaj tam gori v svetem raj? — Odpusti mi tedaj, ti preljubi moj svetnik, saj se ga ne našurim več do druge nedelje! Oh, ti preljubi moj sveti Jožef!«

Pokleknil je na posteljo ter začel moliti, dokler ni polagoma onemel, se zleknil po ležišču in trdno zaspal.

Drugo jutro pa je bil vselej zopet o pravem času na svojem stolcu . . .

No, črevljarski mojster Jožef Medved pa ni imel samo nedeljskega svojega veselja na tem svetu. Bilo je še nekaj povsem družega, kar mu je celo sladilo dolge, naporne tedenske ure, da ni prav nič občutil njih teže.

To čudo je delal njegov sin Jakec, ki je bil tedaj že v drugi latinski šoli v Gorici. Zanj, za svojega edinca, katerega mu je bila povila žena šele sedmo leto po poroki — zanj se je trudil, zanj delal, zanj si odtrgaval od ust, da bi ga izšolal.

»Kaj pa bo iz tvojega fanta?« so ga vpraševali ljudje.

»I, kar bo, pa bo!« je odgovarjal.

Onim pa, ki so bili srcu njegovemu bližji, je odgovoril šestokrat:

»Škof bo! — Škof mora biti! — Njegov stari stric je bil doktor svetega pisma, in samo eno leto mu je manjkalo, da bi bil škof. Ali kap ga je zadela, predno je doživel to veselje. Njegovega strica stric je bil stolni prošt, in cela vrsta drugih imenitnih duhovnikov je potekla iz našega sorodstva. Torej nikakor ne dvomim, da zadene enega od nas ta čast, in to mora biti — moj Jakec!«

»Ah, kako si neumen!« ga je karala žena. »Česa si vsega ne domišljuješ? — Moj Bog, ako bo kdaj kaplan, pa smemo biti zadovoljni!«

Toda videti je bilo, da so to same besede, in da ji je v srcu najbolj prijalo to, kar je trdil mož.

No, kmalu se je razneslo po celem trgu, da študira Medvedov Jakec za škofa.

In ko se je prikazal dolgi in sloki, črnolasi študent na počitnice in je zahajal ob vročih poletnih dneh s knjigo v roki v senco košatih hrastov za trgov, so si šepetali ljudje:

»Škof gre; glejte, škof gre!« —

* * *

Tako je tedaj potekalo življenje črevljarju Medvedu dan za dnevom, enolično, v vednem delu in skrbi za sina. Vsaki mesec je zaslužil toliko, da je poslal v mesto za hrano in stanovanje, in da je sploh preskrboval sina z vsem potrebnim. Ljudje so mu radi dajali dela, ker je bil vesten, ne predrag, a tudi dober črevljar. Jakcu se tedaj ni godilo preslabo, in prav nič ni poznal one bede, katera je tovarišica toliko in toliko dijakom. Skrb je imel samo do učenja, in res bil je tudi med boljšimi dijaki . . .

Toda hipoma se je vse predrugačilo!

Nekega zimskega dne je vozil nekdo drva mimo hiše Medvedove. Po nerodnosti, ali Bog si ga vedi kako, je zavozil z zadnjim koncem v občestni jarek, in voz se ni mogel ganiti nikamor. Tedaj je stopil voznik v hišo Medvedovo in pozval črevljarja, da mu pomore spraviti voz v pravi tir. Medved se ni obotavljal. Voznik je stopil h konjem, zadaj pa sta privzdigovala črevljar in njegov сосед. In tedaj je napel Medved vse svoje moči — privzdignil — a takoj zopet izpustil. Vsa kri je bila izginila iz njegovih že tako upadlih in bledih lic, in čutil je, kakor bi bilo nekaj počilo v njem. Stisnil se je v dve gubi in zlezel v hišo, kjer je takoj legel.

Od tistega dne ni prijel več za svoje orodje. Prve dni potem je še posedal za pečjo in lazil po nekoliko ur po svoji delavnici. Kmalu pa ni več vstal. Lotila se ga je bila sušica.

Tedaj ga pa ni bilo več poznati! Trla ga ni samo bolezen; še veliko bolj ga je mučila skrb za sina, ki je bil tistikrat v tretji šoli. In tarnala in vzdihovala sta skupno z ženo, da bi se bila morala smiliti mrzlemu kamenu.

Prvi mesec je že še šlo, ker sta imela nekaj prihranjenega, a drugi mesec ga ni bilo več novčiča, ki bi se bil mogel poslati v mesto. Zdravnik, zdravila, sin -- kje naj se vzame?

Ležal je črevljjar na nizki, rjavo pobarvani svoji postelji in težko dihal. Sline so mu silile neprenehoma v usta; zaganjal ga je kašelj, in sklanjal se je težko, da se je izpljuval. Roke so mu bili že skoro prozorne, in čelo ob obeh sencih udrto; ušesa pa so štrlela daleč od glave, in skoro da se je videlo skoz-nja.

Nad njim je visela podoba sv. Jožefa, In upiral je bolnik motne svoje oči vanjo in vzdihal iz dna svojega srca:

»Oh, preljubi sveti Jožef moj, odpusti mi, da sem te tolikrat razžalil! Povrni mi zdravje, in nikdar te ne pozabim, in po nagih kolnih pojdem na Sv. goro, da zahvalim poleg tebe tudi še prečisto tvojo nevesto, presladko mater Marijo! — Oh, preljubi sveti Jožef, usmili se mojega sina, ako sem jaz prevelik grešnik! — Oh, ti preljubi moj sveti Jožef!« —

* * *

Jakec Medvedov je stanoval v Gorici pri nekem daljnem sorodniku svojega očeta. Ko je ta zvedel, da je Medved tako hudo bolan, in da ne bo mogel več plačevati za sina, se mu je smilil zapuščeni dijak, in rad bi mu bil pomagal. Toda sam je bil ubog, in težko je preživljal sebe in svojo družino. Hrane mu ni mogel dajati zastonj, toda prepustil mu je stanovanje brezplačno in svetoval, da si poišče po mestu usmiljenih src, da se bode mogel vsaj enkrat na dan nasititi.

»Koliko se jih je že prerilo na tak način skozi šole, in zdaj so v dobrih službah,« je tolažil Jakca.

No, ta tudi ni precej obupal, in šel je na lov po »dobrih srcih«.

Prvi dan ni našel ničesar. Truden in lačen se je vrnil zvečer domov, a tedaj je še moral vzeti knjigo v roko in se pripravljati za drugi dan.

»Morda bo jutri bolje,« si je mislil in ni še obupal.

Po želodcu mu je strašno razsajalo, ko je drugi dan stopal proti šoli. No, imel je še nekoliko novcev iz boljših časov in stopil je k

peku, kjer si je kupil za dva krajcarja žemljo. Le počasi in male kosce je trgal od nje in jih žvečil polagoma, da bi okušal dalje časa njih slast.

Po šoli si je kupil za kosilo drugo žemljo, a popoldne se je odpravil zopet »na lov«. No, posrečilo se mu je, da je dobil dvakrat na teden hrano pri kapucincih. Toda, moj Bog, kje pa dobi hrano za drugih pet dni v tednu?! . . .

Prvi teden je še nekako prestal, a drugi teden že ni šlo več! . . .

Prepadel in bled, tresočih se nog, s praznim želodcem in na pol zmrzlih udov je stopal nekega jutra po mestnih ulicah proti gimnazijskemu poslopju.

Pod oboki v »Raštelju« so prodajale furlanske ženice za nekoliko novcev slabo, gosto, umazano-rjavo kavo. Oj, kako željno se je oziral Jakec po njej! Kako hlastno bi nastavljal skledico na posušene, vroče ustnice; kako dolg in globok bi bil prvi požirek! Toda, včeraj je bil že porabil zadnji novc — obrnil se je v stran in zamižal, da ne bi videl zapeljive pijače!

In stopal je dalje, in vedno bolj so se mu šibile noge, in vedno počasnejši mu je bil korak,

A glej je zopet izkušnjave! —

Tam kjer se nehajo oboki, so bila nad dvema stopnicama odprta vrata v — pekarijo. In iz raznih predalov in s polic so se svetile štruice in štručice, hlebi in hlebčki, rogljiči in žemlje, pinice in maslenke! In vse je bilo sveže in gorko ter širilo po bližnjem zraku tako prijeten, tako mamljiv vonj!

In vrh stopnic, prav ob vhodu je stala pripravljena košara za raznašanje po mestu, polna dolgih, lepih, visokonarastlih, rumeno se svetlečih štruc.

Jakec se je nehote ustavil, a takoj je zopet zamižal. Hipoma pa mu je hušknil neki notranji glas:

»Čemu stradaš? Ali je greh, ako izmakneš toliko, da ne pogineš kakor pes na cesti?«

Stresel je z glavo, hoteč se otresti te misli. Toda v tem hipu mu je tako zabučalo po želodcu, kakor bi se bilo tam nekaj utrgalo, in napadla ga je doslej nepoznana bolešt.

»Ali ukrasti, ali umreti!« mu je zopet šepnil oni glas.

In boječe je stopil Jakec korak naprej. V prodajalnici ni bilo videti nikogar, le iz ozadja so se čuli nekateri glasovi.

Po cesti pa so vrveli ljudje gori in doli, in nihče se ni brigal zanj.

»Zaradi tega ostanem še vedno pošten,« si je dejal.

Ozrl se je okoli sebe, naglo stopil na stopnico, in — že mu je štruca tičala pod jopičem.

Zardel mu je obraz od razburjenosti, zasvetile so se mu oči, in neka nova moč ga je prešinila, da je hitel naglo dalje mimo prodajalnic, čez Travnik, mimo jezuvške cerkve, ne ozirajoč se niti na desno, niti na levo.

Samo to mu je bilo pred očmi, da se bode zopet nasitil! —

Že je hotel stopiti v šolsko poslopje, ko se ga dotakoe težka roka. Dvoje lokavih oči ga meri od pet do glave, pa zopet od glave do pet, in ista trda roka mu hkratu segne pod jopič in privleče izpod njega ukradeni kruh.

»Ha, ha, imamo ga ptička! Imamo ga, ha, ha!«

Zasmejal se je odurni obraz tako gnusno, tako brezčutno . . .

A Jakcu se je zdelo, da se je porušilo nanj celo gimnazijsko poslopje, da se je zatemnil in utrgal ves nebesni svod, in — nezavesten se je zgrudil na pragu . . .

* * *

»Ah, kako mučne sanje so me mučile nocej! Sanjalo se mi je o našem Jakcu, pa nič dobrega. Moj Bog, kaj to pomeni?«

Tako je tožila nekega dne po tistem dogodku v Gorici takoj zjutraj žena črevljarju Medvedu, ki je nepremično in vznak ležal na trdi postelji in upiral svoje poglede v sv. Jožefa.

Sama kost in koža ga je že bila.

»Nič se ne boj za Jakca,« je izpregovoril potihoma. »Ta-le gori, moj patron, ga bode varoval — o tem sem prepričan! In vse šole bo izdelal in v čast nama bode na starost!«

Ženi je šinil bridek nasmeh preko ustnic. Videti je bilo, da ona pač ni prepričana o tem.

Umolknila sta oba. On je težko hropel in zaklapljal oči, ona pa je sedla zraven njega in nema zrla v njegov mrtvaški obraz. —

Nekoliko predpoldne je stopila Medvedovka pred hišo po drv. Že si je bila naložila nekoliko polenc v naročje, ko zasliši na cesti za saboj prhanje konjiča in ropot majhnega voza.

Ozre se — a tedaj ji padejo drva na tla, roke ji obvisе trde in iztegnjene nizdolu ob životu, in oči se ji izbulijo. Kakor bi se ji bile hipoma napolnile žile s svincem in železom, tako je obstala.

Mimo pa se je peljal njen Jakec na — odgonskem vozu.

Zagledal je bil očetovo hišo, zagledal svojo ljubljeno mater, in vsa neizrečena sramota, ves srd in vsa žalost nad samim seboj se mu je hipoma podvojila.

Hiša Medvedova je stala ob začetku trga. Še ga ni nihče videl, še si lahko prihrani največjo sramoto! Hipoma plane kvišku, in z eno nogo je že na tleh.

Ali tedaj ga potegne krepka roka izprevodnikova na prejšnji prostor. Oklenila se ga je bila, da se mu je takoj zasedla kri na pritisnjem mestu.

Jakec je zaječal in pokleknil pred izprevodnika.

»Pustite me; samo to sramoto mi prihranite, da se ne vozim skozi trg, in večna vam bode moja hvaležnost!« je prosil in sklepal roke.

Toda oni ni poznal usmiljenja! Pognal je konjiča, in voz je šnil hitreje mimo prvih hiš . . .

Medvedovka pa je stala še vedno na istem mestu in zrla za vozom . . .

»Jej, jej, pojdite pogledat, Medvedovega Jakca vozijo po odgonu,« se oglasi nekdo na trški ulici.

Kakor ogenj je šla novica od ust do ust, in vse je hitelo na ulico, in vse je kazalo za vozom.

Nekateri zlobneži in zavistneži pa so s ciniškim nasmehom javkali:

»Škofa peljejo; Medvedovega škofa peljejo!« . . .

* * *

Medvedovka je stopila v hišo. Opirala se je ob zid in počasi je lezla do bolnika, ki je še vedno govoril s sv. Jožefom. Ozrl se je na njo, rekoč:

»Kje pa si bila toliko časa?«

Ni mu odgovorila. Težko se je spustila na stol in ječala in ječala.

»Oh, moje sanje, moje sanje!«

Bolnik je postajal nemiren. Neki čudno tesni čut se ga je pollaščal, in navdajala ga je neka dozdej nepoznana groza.

Sklonil se je v postelji, se podpiral z dolgo, koščeno desnico, da je bil videti, kakor bi bil vprav vstal od smrti, in vprašal drugič s hripavim, le na pol razumljivim glasom:

»Kaj pa je? Za božjo voljo, kaj pa je?«

Ona pa je še vedno ječala:

»Moje sanje, moje sanje! — Moj Jakec!«

»Kje je?« vpraša bolnik z zateglim, nekoliko glasnejšim glasom.

Ona privzdigne glavo, in bolnik je videl vso nesrečo začrtano s strašnimi znaki na rjavem in nagubanem njenem obrazu.

»Tam doli v — odgonski hiši,« je viknila obupno ter se hotela zopet stisniti v dve gubi.

Toda v tem hipu je omahnil bolnik na ležišče. Široko so mu bile odprte oči, katere je bil uprl v sv. Jožefa, in zaječal je tako grozno, tako žalostno:

»Preljubi moj sv. Jožef, zakaj si mi to storil?«

In bruhnila je iz njega temnordeča kri.

Žena je hitela po blagoslovljeno svečo, jo prižgala s tresočo roko in držala bolniku. V roko pa mu je potisnila majhno razpelce . . .

Tedaj so se hipoma odprla vrata, in v sobo je stopil Jakec. Izpustil ga je bil župan takoj.

Skočil je k postelji, privzdignil glavo očetu in poljuboval že skoro mrzlo čelo.

Bolnik je še odprl oči, toda bile so že skoro obsteklele. Vendar je bilo videti, da je še poznal Jakca.

Položil mu je suho desnico na glavo, hotel še nekaj izpregovoriti, a desnica je polagoma polegla raz glavo sinovo, postajala hladnejša, vedno hladnejša, in — Medveda ni bilo več . . .

* * *

Medvedovka in Jakec sta tedaj le težko prebila ono sramoto — a prebila sta jo! Jakec je začel premišljati, kam bi se obrnil, ker tega vendar ni hotel, da bi ga morala mati rediti s svojimi rokami, ko bi moralo biti narobe. Tedaj mu je pa ponudil trški notar, da naj vstopi k njemu za pisarja. No, s tem pičlim prislužkom je redil nekoliko let sebe in mater.

Toda obrnilo se je drugače!

V Ameriki je umrl neki brat Medvedovkin, ki se je bil že davno tja izselil, o katerem pa so mislili, da je že davno mrtev, ker ni bil nikdar dal od sebe ne črne, ne bele. Prihranil si je bil tam nekoliko tisočakov, in to premoženje je podedovala Medvedovka po njem. Takoj si je popravila hišo, Jakec je pustil notarja in njegovo pisarnico, in nastavila sta z materjo krčmo, ki je še zdaj ena najboljših in najbolj obiskanih trških gostilnic.

Slednji večer se vprašujejo še dandanes uradniki:

»Kam pojdemo v gostilnico?« —

»I, kam drugam, nego k — škofu!« . . .

In gre jima dobro, in on večkrat pripoveduje svojim gostom to svojo dogodbo »izza mladih let«.

Prihodnjo jesen pa, pravijo, da se oženi. —

Umetniško potovanje po Italiji.

Odlomki iz prijateljevih pisem. Priobčuje V. H—z.

V Rimu, dne 18. maja 1894.

Iste dni, v Binkoštih, ko si Ti, dragi Vatroslave, se razveseljeval tam gori v »stovežati« Pragi, sem se izprehajal jaz tu po »večnem mestu« ter proučeval njega svetovnoznanе znamenitosti. Nekoliko dni sem le romal od cerkve do cerkve, od zbirke do zbirke ter šele potem začel ogledovati vse nekoliko bolj natančno. Često sem se tolikanj utrudil, hodeč po ves dan po trdem, kamenitem tlaku, da sem zvečer komaj prišepal na svoje stanovanje. Ne zameri torej, da Ti pišem toli poredkoma!

O binkoštnih praznikih sem imel kaj ugodno priliko za proučevanje ljudskega življenja v Rimu. Prijatelj! »Roma eterna«, kakor jo ponosno nazivljajo nje samosvestni stanovniki, je sicer lepo in bogato mesto, po katerem se šopiri mnogo elegantne gospode, stanujoče po krasnih mramornih palačah; ali še več je tukaj revežev, ki nimajo nikamor položiti svoje glave . . .

Jaz stanujem, kakor sem Ti naznanil, v najživahnejšem kraju mesta, na Corsu, blizu »Piazzе del Popolo«, nad katero je nekoliko višje Monte Pincio, kjer je najlepši park vsega mesta. Tjakaj se vozi na izprehode v bliščēčih kočijah rimska aristokracija, krvna in denarna, zlasti proti večeru, pred solnčnim zahodom. Tu ti drči in drdra gori in doli nepretrgoma ves božji dan, prav pod mojim oknom; imam torej najlepšo zabavo, ne da bi se mi bilo treba makniti iz svoje sobe! Kaj se tu vse vidi — no, tega ti ne bodem opisoval, ker nisem poklican potopisec!

Da! Revežev in beračev kakor tudi lenih postopačev je tukaj v Rimu toliko na vseh oglih; poslanjajo se in razpostavljajo, da človek čisto nima kam stopiti! Jedva stopiš na ulico, že ti pomoli kakšen »povereto« svojo koščeno roko: »Prego, una piccola moneta!« Zlasti otroci in to dečki so v beračenju pravi virtuozii! Obsujejo te na sredi trga, se prekopicavajo ter ti delajo vsakovrstne skoke in kapriole, potem pa kriče okolo tebe unisono: »Un soldo, un soldo!« in te ne izpuste, dokler ne vržeš vsakemu po en centezim. Poleg beračev po poklicu je v Rimu, kakor sploh po vsej blaženi Italiji, vse polno »ciceronov« in vsakovrstnih »senzalov« in mešetarjev, ki te zasledujejo na vseh koncih in krajih.

In tu v »večnem mestu«, v središču svetovnih umetnosti, kjer se shajajo slikarji in kiparji vsega sveta — tu v Rimu je še neka posebna vrsta nadležnih ljudi, ki napadajo tujca, zanimajočega se za umetnine, kar o belem dnevu po vseh krajih, po razvalinah in ob znamenitejših spomenikih. To so tisti »modeli«, moški in ženski, ki rabijo upodabljačim umetnikom za vzorce. To so n. pr. možje s kodrastimi lasmi in z dolgimi valovitimi bradami, ki se ti ponujajo kot živi modeli za apostole, puščavnike, redovnike i. t. d. — potem žene z otroci v naročju, ki bi ti rade sedele za vzorec kakšne »Madone« in »matere dolorose« i. t. d.; dobe se pa tudi modeli za mlajše svetnike in svetnice, tudi za sv. Magdaleno in druge evangeljske prešeštnice itd. Pa ti umetniški vzorci so zgolj iz preprostega ljudstva, dočim si mora umetnik iskati živih idealov za tiste Diane, Venere, Frine in Mesaline, ki so toli priljubljeni predmeti moderne veristične smeri à la Hans Makart — v krogih modrokrvnega, aristokraškega ženstva . . .

Da bi spoznal razliko med bogatimi in reveži na svoje oči, sem zahajal tu v Rimu v »grand hotele«, v elegantne »ristorante«, kjer ti strežejo natakarji v frakih z elegantnimi »koteleti« ob ušesih, in pa v preproste ljudske »osterije«, v katerih se shajajo gostje iz nižjih slojev rimskega prebivalstva. Po hotelih, kjer sem plačal za večerjo po deset lir, so jedli in pili bogataši prav na debelo in obilno, kakor pri nas; v ljudskih krčmah pa sem večerjal za nekoliko centezimov ter se zabaval kaj izborno med dobrodušnimi Rimljanci.

Tu so se vrstili pred menoj kaj slikoviti, vprav idilski prizori obiteljskega življenja. V teh »osterijah« se na večer shajajo namreč kar cele družine. Mož si je po dnevu zaslužil nekoliko centezimov, naroči ženi, da pride z otroci v to ali ono krčmo. Ona prinese s seboj v ruto zavezano skledico z dobro preprosto večerjo, n. pr. »riso con seppia«, t. j. riž z znano morskoro ribo, ki je tu jako po ceni. Ko pojedjo vsi z izpodbudilno slastjo to jedilo, naroči mož še nekoliko »formaggija«, t. j. sira in kruha, s katerim si zamašijo pohlevne svoje želodce, in vse to zalijejo z litrom vina, ki stane 50—60 centezimov. Po večerji čvrljajo in čenčajo v sladki svoji laščini tako dolgo, da jim otroci za mizo zaspijo. Ker je otrok sploh navadno v izobilju, imata potem mož in žena polne roke tega božjega blagoslova, da ga neseta domov! Tukaj se ti torej često predoči toli zanimiva, slikovito ubrana obiteljska skupina, da bi jo človek kar ustavil in posnel v glini vpricho vseh ostalih gostov! . . .

Vobče je tu v Rimu, obrni se kamorkoli se hočeš — v cerkev, ali palačo, na trg, ali med stare razvaline — povsod je toliko revežev

in beračev, da se jih kar ustrašiš. In, daš li enemu izmed njih kakšen »soldo«, potem šele pričnejo ostali prosilci kazati svoje lesene noge, otekle rane in brezprstne roke, kakor pri nas ob kaki romarski cerkvi! Da, da! Na Laškem je beda: slab denar in pa mnogo revežev in beračev!

Te dni sem obiskal tukaj grofa Pettene gga, superijorja »Nemškega viteškega reda«. ¹⁾ Sprejel me je jako prijazno ter me povabil, da ga posetim še večkrat za svojega bivanja v Rimu. Mož je kaj inteligenten, se zanima jako živo za lepe umetnosti; ponudil mi je zadovoljno podporo, da se bodem mogel spopolniti v izvoljeni stroki.

Nadalje sem pohodil svoja nekdanja kolega na dunajski akademiji, podobarja Schaffa in Weiricha, katera imata svoja atelierja tu v »Palazzu Venezia«, kjer biva avstrijski poslanik. ²⁾ Zadržila sta se mi vrla »dečka«, ko sem pomolil svojo glavo v sobo! Da smo se potem radovali in praznovali »veselo svidenje« tu v večnem mestu s čašo žarnega »falernca«, tega Ti pač menda ni treba naglašati še posebej! —

Ko sem opravil te posete, sem se vrnil zopet k svojim — starinam in zgodovinskim spomenikom. — Najznamenitejše umetninske zbirke sem si ogledal na prvo le bolj poprečno in površno ter se napotil potem skozi »Porta S. Sebastiano« v katakombe Sv. Kalista, ki so dobre pol ure zunaj mesta. Dospevši do dotičnega vhoda, ki je nekoliko minut pred cerkvijo Sv. Sebastijana, sem plačal obligatno liro vstopnine, na kar mi je pater dominikanec — bil je nemški Čeh — dal prižgano svečo, in potem sva stopala doli v »podzemeljski Rim«, v grobišča prvih kristijanov.

S početka sva šla po dolgih stopnicah navzdol, potem po raznih hodnikih, niti meter širokih, vijočih se zdaj na desno, zdaj na levo, tu navzgor, tam zopet navzdol, in ob straneh so se nama odpirali zopet drugi hodniki, raztezajoči se sedem do osem metrov pod zemljo na vse kraje, kakor tisti rudniški rovi v naši Idriji. In v stene teh hodnikov na obeh straneh so vdolbeni v dveh, treh vrstah, drug nad drugim, vodoravni grobovi, kamor so polagali mrličje. Ti grobovi so vsekani v mehko peščenato skalo, v tako zvani rdečkasti tuf. Ob straneh grobne votline je izklesan okvir; vanj so vzdavali zakrivalne plošče, ki so zapirale grobove. Na teh pokrovih je bil v kamen vsekani

¹⁾ Isti, o katerem je bilo čitati v zadnjih časih, da je vzpričo nekih nesporazumnosti odložil to čast, ter da se da posvetiti za duhovnika in imenovati za nadškofa goriškega. *Op. uredn.*

²⁾ Ta dva kiparja sta oba izvrstna umetnika, ki imata mnogo naročil: zlasti Weirich je izvršil že lepa kiparska dela iz mitologije.

napis, in sicer navadno le ime mrliča, često še besedici: »in pace« ali kak podoben izrek. Napisi so bili iz početka v grškem jeziku, kateri je rabil takrat imenitnejšim ljudem, kakor zdaj pri nas nemščina; poznejši napisi pa so bili latinski. Poleg mrličevega imena ali dneva njegove smrti je tudi kako simbolno znamenje, zlasti iz poznejše dobe, na grobovih krščanskih mučenikov. Taka znamenja so bila: križ, kaka cvetlica, hrastova ali palmova vejica, potem golob z oljkovo vejico i. t. d. Pozna se pa tem grobovom, da so se tudi že takrat odlikovali — bogatini od revežev. Imenitnejši mrličiči so imeli mnogo večje in lepše grobove, da, tudi posebne obiteljske rakve, s kapelicami, okrašene s slikami, »al fresco«. Ti imenitnejši grobovi se večinoma ponašajo z grškimi nagrobnimi napisi; siromaki pa so se zadovoljevali z preprosto latinščino — *tout come chez nous* — s prezirano materinščino.

V te grobove, ki so v stenah, so pokopavali mrličiče brez krste; zavijali so jih le v platnene rjuhe ter zapirali grobnice s ploščami od mramorja ali od žgane ilovice ali gline (*terra cotta*). Te plošče so bile vse jako lično izdelane, nekatere vprav umetniški. Bogatini so imeli na grobnih pokrovih poleg svojega imena in napisa tudi figuralne okraske v ploskvorezbah, in po kapelnih zidovih so bile simbolne podobe in slike iz krščanskega blagovestja. Tu se je predstavljalo vstajanje od mrtvih v različnih varijacijah: Lazar se prikaže, v rjuho zaviti pri vhodu v grob, ker ga je zunaj stoječ Kristus poklical z obudilno svojo paličico; Jona je upodobljen, kako ga morska riba požira in zopet iz sebe meče, ali pa sedeč v senci one velikanske palestinske buče, ki je pod njo zastoj pričakoval pogube mesta Ninive; dalje vidiš tu »dobrega pastirja«, nosečega najdeno ovco sredi ovčje črede; potem zopet očaka Abrahama, pripravljenega na žrtvovanje sina Izaka; ali pa Noeta v barki, pričakujočega vrnitve izpuščenega goloba; potem proroka Danijela v levnjaku, iztegujočega roke proti proroku Habakuku, ki mu prinaša južino svojih ženjic; končno izraelske mladeniče v plamenu babilonske opekarnice i. t. d. Tudi so tu uprizorjena različna zdravilna čudesa Zveličarjeva; njega krst in poslednja večerja — prvi je predstavljen realistično, t. j. Janez krstitelj krščuje res Kristusa v Jordanu, druga pa simbolno, z znaki imenovanega svetotajstva. Naposled so upodabljali tudi D. Marijo z božjim sinkom v naročju, sv. tri kralje i. t. d. Prizorov iz življenja svetnikov in svetnic pa tu še ni videti nikjer, ker takrat še ni bila proglašena njih svetost.

Vse te ploskvorezne podobe in slike na presno nam kažejo nekak prehod umetnosti od poganskega malikovalstva do krščanskega

bogočastja; kajti posnete so večinoma po starih, mitoloških tipih in vzorcih; one so tako rekoč prvi poskusi nove krščanske umetnosti, ki se je pozneje, v preporodni dobi in v zlatem veku »cinquecenta« popela na tako čudovit vrhunec dovršenosti, da je mi pritlikovi potomci niti ne moremo razumeti, kamoli posneti ali doseči . . .

Da, predragi prijatelj, tu doli v podzemeljskem Rimu — »Roma sottoterranea«, v grobiščih, skriviščih in shajališčih ter svetiščih prvih kristijanov — tu v rimskih katakombah je tekla zibelka naše novodobne umetnosti in človeške omike sploh! Kdor hoče proučevati tok lepih umetnosti v novem zakonu od njegovega izvora pa do izliva v moderno, profansko strujo — do realizma in verizma, ta pridí semkaj v podzemeljski labirint; tu mu je na izbero dovolj gradiva, in po cele dneve more bloditi in laziti po tajnostnih rovih in hodnikih, ki so na nekaterih mestih jedva pol metra široki, potem pa se zopet razširjajo v prostorne celice, v večnadstropne kapele in dvorane. Razen teh Kalikstovih katakomb, imenovanih po papežu Kalikstu, ki je ondu pokopan, je še mnogo drugih takih katakomb, t. j. grobnih skupin, ki imajo svoje ime od svetnika ali mučenika, ki je bil v njih pokopan, ali pa od nekdanjega lastnika dotičnega zemljišča. So katakombe sv. Pretekstola, sv. Sebastijana, sv. Priscile, sv. Neže, potem sv. Nereja in Ahileja, sv. Petra in Marcelina i. t. d. — Pa tudi židovske katakombe so v Rimu, nedaleč od cerkve sv. Sebastijana; skopali so jih iz Palestine pribegli židje v III. stoletju po Kr. Doslej je odkopanih 26 velikih in 17 manjših katakomb; njih hodniki merijo okoli 200 milj poti ter obsegajo nad pet milijonov posameznih grobov! —

Dve debeli uri sva tavela s patrom po temotnih hodiščih Kalikstovih katakomb, dokler nama nista dogoreli sveči in sva se morala vrniti zopet na dan. — Vrli moj spremljevalec, videč moje zanimanje in znatiželjnost v umetniških študijah, me je opozoril na »Musaeum Gregorianum Lateranense«, kjer je v posebnem oddelku zbranih vsakovrstnih napisov, plošč, podob in slik, izkopanih po raznih katakombah; posetil sem torej medpotoma še to zbirko spomenikov in umetnin iz prve krščanske dobe. Ondu ti je na ogled razpostavljena množina sarkofagov s ploskvoreznimi okraski, nagrobnih plošč z grškimi in latinskimi napisi in izrezljanimi podobami, posamični kipi in njih odlomki — rok, nog, prsi in glav, po katerih se da soditi, kakšna je bila cela podoba. Tudi posnetki fresk iz raznih katakomb so tu. — Človek bi rabil tedne in mesece, ko bi hotel ogledati in proučiti vse te starinske predmete, katerih Ti ne vem niti vseh naštetil!

Zanimiva ter velepuščljiva v tem lateranskem muzeju je tudi zbirka umetnin iz poznejše stare krščanske dobe, iz IV. in V. veka; to so posamični kipi, ploskvorezne skupine kakor tudi slike poedinih svetnikov in umetno sestavljeni prizori iz sv. pisma stare in nove zaveze. — Toda ko bi Ti hotel vse to navesti posebej, bi se razširilo moje pismo na deset velikih pol, in vendar Ti ne bi mogel pribaviti niti približnjega pojma o vsem, kar sem videl. Opozoriti sem te hotel, da v tem muzeju ugodno in pregledno lahko proučiš početek, razvoj in napredek upodablajočih umetnosti — kiparstva in slikarstva — od prve zore krščanstva pa do jasnega dneva sedanje prosvete; kajti tukaj so zastopane vse njih dobe in to po raznih šolah in strujah. — Zamolčati pa ne smem, da so se tudi tukaj Benečani pokazali vredne tekmovalce vseh ostalih narodov; imen ti ne bodem našteval — ako te usoda pripelje kdaj sem v »večno mesto«, si oglej vse to na svoje oči.

Nadalje se nahaja tu v lateranskem muzeju tudi zbirka starih poganskih umetnin, grških in rimskih iz predkrščanske dobe, tako da imaš pregled vse umetniške zgodovine z retrogradno perspektivo na nje prvotni začetek ter s perspektivnim razgledom v nje bodočnost. Ondu so podobe, predstavljajoče poganske bogove in boginje ter polubogove iz grške in rimske mitologije; potem podobe slavnihi cesarjev, rimskih vojskovodij in drugih slovečih oseb zgodovinskih moškega in ženskega spola. Mnogo je ondu tudi dekorativnih kipov, ki so nekoč lepšali to ali ono znamenito palačo; le škoda, da jih je malo dobro ohranjenih, temveč večina njih je pobita in poškodovana, in žal, da so jih le izkazili nevedni »umetniki«, hoteč jih popraviti.

Končno je tu bogata zbirka vsakovrstnih nakitov in mozaikov, sestavljenih od raznobojnih mramorjev in dragocenih kamenčkov, ubranih toli umetno in genijalno v slikovite skupine, da se jim človek ne more načuditi — današnji mozaiki se ne morejo z njimi niti od daleč primerjati.

V neki sobani je mnogo raznovrstnih živali od mramorja in bronu, in te so toli naravno in umetniški dovršeno posnete, zlasti v anatomskem pogledu, kakor da bi bile res žive. Tu se vidi, da so Grki in Rimljani natančno proučevali anatomsko sestavo ne le človeškega života, ampak tudi živalskih trupel, naravnost in neposredno po prirodi.

Toda bodi dovolj za danes! Ura kaže 24, t. j. po rimskem času — polunoč; oči mi že zatekajo in se zapirajo — torej »felicissima notte!«

A. Progar.

Slovenski junak.

Spisal Dolenjski.

Čujte bor, vojaške roje!
Krogla žvižga, boben poje,
Grad vali se v sip in prah,
Vragu peta se zabliška,
En junak za njim pritiska,
Udri, udri, mah na mah!
Kjer zadene, iskra šine,
Šest jih pade, kjer porine,
Kdo je mar?
Ta pogumen korenine
Je slovenski oratar.

O b devetnajstletnici bojov v Bosni, v katerih si je priboril domači pešpolk števil. 17 toliko nevenljive slave, se mi zdi umestno, da se spomnim moža, ki je stal na čelu temu slavnemu polku. Kdo ne pozna slavnega polkovnika M. L. Priegerja?

Rojen je bil dne 11. prosinca 1826. l. v Ptujem na Spodnjem Štajerskem. L. 1843. je vstopil kot kadet v pešpolk št. 17, kjer je služboval s kratkim presledkom do 1. svečana l. 1880. Mož je bil jeklenega značaja, dobrega srca, neustrašen, izredno hraber in jako skrbljiv oče svojim podložnikom ter si je vedel pridobiti tudi njih posebno ljubezen in visoko spoštovanje.

Bojeval se je 1848. l. v Italiji pri Bresciji, Vallegiju, Pontonu, M. Dossaboni, Castelonu, Goitu, Canziji, Vicenciji, St. Luciji, Montebellu, Custozzi, Cremoni, Lodiju, Castel-Leonu, Milanu in Roderu; 1849. l. pri Ticinu, Borgu, Gambolu, Bologni in Anconi; 1859. l. na Padu in pri Solferinu; 1866. l. pri Custozzi; l. 1878. pri Rogljih, Jajcih in Livnu. Bil je ta junak v 43 bojih in bitkah. Povsod se je obnašal izredno hrabro in je bil odlikovan z Najvišjo pohvalo, z vojaškim križem za zasluge, z vojno dekoracijo in z redom železne krone 3. reda z vojno dekoracijo.

Mož je bil sicer redkih besed, a kadar se je razpravljalo o vojski, takrat se je ogrel tudi on; oči so se mu zasvetile, lice se mu je razvedrilo, in govoril je potem tako ognjevit, korenito in prepričevalno, da ga je hotelo vse poslušati. Doma je bil zakopan v knjige, katere so bile njegovo največje veselje, iz njih je nabiral bogatih vojaških vednosti. Ni se torej čuditi, da je temeljito poznal razmere posebno onih dežel, v katerih je slutil, da se bode skoro treba spopasti s sovražnikom.

Meseca sušca 1878. l. je bil imenovan za poveljnika zgoraj imenovanega polka. Svoje delo je pričel s predavanjem o bosenskih raz-

merah; tako je seznanil svoje častnike z deželo, kjer se je kmalu potem polk bojeval.

Kako je skrbel, da se olajša tudi moštvu pouk, nam kaže sledeča dogodbica. Bilo je dne 10. vel. srpana, torej dva dni pred odhodom iz Trsta v Bosno. Polkovnik je stal pred vojašnico in ves zamišljen spuščal proti nebu sive oblačke svoje jako mu priljubljene veržinke. Šel sem mimo in bil sem že nekoliko korakov od njega oddaljen, kar me pokliče k sebi. — Velika čast, si mislim, kajti naš polkovnik je le malokdaj občeval privatno z nižjimi častniki. — Bistro me pogleda in reče: »Vi ste sin iz naroda, bi mi li mogli navesti in morda tudi zažvižgati nekaj narodnih pesmi?« Sprva sem bil nekoliko presenečen, a osuplost me kmalu mine. Navedel in zažvižgal sem mu jih precejšnje število, a nobena mu ni tako ugajala, kakor: »Popotnik pride čez goro« . . . itd. »Vsebinska in napev te pesmi sta prav za nas, ker vojaki smo popotniki, danes tukaj, jutri tam, in tudi posloviti se nam bo treba že v nekaterih dneh; pokličite mi kapelnika in recite mu, naj rog s seboj prinese.« Kapelnik pride, jaz zažvižgam še enkrat melodijo popotnikove pesmi, in kapelnik jo zatrobi za mano.

Drugi dan so trobači in bobnarji celega polka trobili in bobnali nekaj novega, in vsaki kranjski vojak, ki je slišal trobentanje in bobnanje, je rekel:

»To je pa popotnikova pesem.« In tako je napev te pesmi postal po polkovnikovem povelju tako zvano »polkovno znamenje« (Regimentssignal).

Pod tem signalom se zbirajo še dandanes, in nadejati se je, da se bodo zbirali tudi v prihodnje vojaki domačega pešpolka, že iz spoštovanja do velikega polkovnika, ki je vpeljal ta klic.

Iz tega dogodka je tudi razvidno, kako modro je umel Prieger izkoriščati za vojaško službo vtiske in spomine, ki sta nam jih vcepila mati in šola v rosni mladosti, in ki so nam zategadelj dragi in mili do konca življenja. Marsikdo se še gotovo spominja besed, ki jih je govoril polkovnik, prišedši iz Bosne: »Ne meni, temveč deželi, ki nam pošilja tako pridne sinove, gre vsa čast in slava«. Tako je junak odbijal v svoji ponižnosti vse zasluge, ki so mu jih priznavali drugi.

Z vpeljavo omenjenega »signala« pa Prieger ni samo zljajšal vojakom pouk, temveč je jako povzdignil tudi njih ponos in jim vzbudil navdušenje. Moje pero je pač preslabo, da bi moglo dostojno popisati, s kakšno hrabrostjo so se naši fantje spopadali z ljutim sovražnikom, ko so bili po domače pozvani na naskok. Melodija pesmice, katere so se bili naučili v mladosti od matere in v šoli in jo pozneje

večkrat prepevali, jih je spremljala na bojišče, in marsikateremu je donela v zadnje slovo, ko je umiral na bojišču časti in slave. —

Naš polkovnik se sicer kot pravi vojak ni nikoli postavljaj na strogo narodno stališče, pač pa je materinski jezik svojih vojakov čislal in ga ni nikdar drugim narodnostim na ljubo preziral. Kdor na tak način spoštuje čutila svojih podložnikov, ta se pač sme nadejati, da pojdejo njegovi vojaki, ako treba, zanj tudi v pekel.

Pravo je zadel polkovnik, ko je na dvornem plesu priznal presvetlemu cesarju, da more s kranjskimi vojaki vse doseči, kdor zna z njimi ravnati.

In kakor si je veliki polkovnik sam pridno prizadeval, da bi do dobra spoznal svoje moštvo, ter izkušal obračati njih vednosti in čednosti vojaški službi v prid in korist, takisto je to zahteval tudi od svojih častnikov. Skrbel je vestno za to, da je bil vsaki častnik več materinščini svojih podložnikov; posebno je čislal one, ki so zrasi med narodom in umeli v odločilnih trenutkih navduševati svoje podložnike s takimi besedami, kakršne, kakor je bil polkovnik sam izkusil v mnogih bojih, nikoli niso brez uspeha. — »Le po njem«, so tri kratke besede, a izrečene o pravem času, na pravem mestu, od pravega moža, provzročijo velikanski uspeh; kajti one obude v srcih naših fantov nepopisno srditost in nenavadno srčnost proti onim, po katerih jim je mahati.

Takih in enakih »navdušnic« se nahaja med slovenskim narodom mnogo; umevno pa je, da so znane le onim, ki bivajo med narodom, — Veliki naš polkovnik je imel 1878. leta 55% takih častnikov v vrstah svojega polka, in sicer stotnika Drenika, Strohmayerja, Slivnika, nadporočnika Lukanca, Prašnikarja i. dr.; ni se torej čuditi, da je dosegel z njimi toliko slave in časti. —

Značaj našega polkovnika se je kazal v najlepšem svitu ob času nevarnosti. V vojski je bil vedno na pravem mestu. V boju pri Jajcih se je postavil na levo krilo, koder je pretila polku največja nevarnost. Tu je stal naš polkovnik trdno in stanovitno kot skala ter navduševal svoje vojake. — Toda pritisk sovražnika je bil vedno hujši, streljanje vedno živahnejše; kmalu so se križala tu in tam bodala s handžarji. Mladi naši bojevniki so bili kakor levi, a moči so jih že zapuščale; ozirali so se na hrabrega, v bojih in bitkah osivelega junaka. »Naprej, ne za korak nazaj!« mu bero na obrazu. Srčnost se podvoji — sovražnik je odbit! Z bistrim očesom zapazi polkovnik, kje je treba pomoči. En oddelek podaljša levo krilo, drugi zavzame presledek, ki je nastal vsled spopadka z ljutim sovražnikom. Krogle

frčijo, kakor bi dregal v sršenovo gnezdo, a sreča, da ne zadene nobena polkovnika; vojakom se zdi, da vidijo angelja, ki z mogočnima perutnicama odbija od njega krogle. — Naskoki se vedno še množe, a polkovnik stoji s svojimi kot hrast ter se ne gane; Turčin se mora umakniti.

Boj je že trajal od devete ure, dan se je bil nagnil in solnce je stalo nizko na nebu; tu pride zadnja rezerva, polkovnik se ji postavi na čelo in jo pelje proti zagrizenemu sovražniku. Nasprotnik strelja, kar najhitreje more; 53. pešpolk pritisne od leve — Turčin se zboji, pobere kopita in beži, kar more. Polkovnik obstoji na višavah, in njegovi streljajo na bežečega sovražnika, kakor bi presipali orehe. Marsikateri Turčin se zgrudi in ne vstane več. Slednjič izgine sovražnik z obzorja. Mrtveci in ranjenci krijejo bojišče. Trobač zatrobi na polkovnikovo povelje v svoj rog, in daleč okoli, čez dol in log se razlega napev znane domače pesmi kot polkovno znamenje. Navdušenje je nepopisno. Vsi ki so bili še v dolini in po obronkih, povzdigujejo oči in vidijo, da stoji na višini veliki in priljubljeni polkovnik Miroslav Ludovik Prieger; okoli njega pa se vse zbira.

Ko je bila pozneje po mnogih mukah in težavah vstaja udušena in se je zvedelo, da polk ostane v Livnu, je bil Prieger ves potr in žalosten. Boja željen, bi bil najraje koračil dalje do Soluna in vzel Turčinu celo Macedonijo, in skoraj bi verjel, da bi se mu bilo to tudi posrečilo; kajti navdušenje vojakov je bilo takrat toliko, da je bil vsaki naš fant vreden za celo stotnijo. —

Prieger je bil samec; lepega spola se je rad ogibal. A kadar je bilo treba in je to zahtevala dolžnost, se je znal pregibati tudi na parketu.

Mnogim je gotovo še živo v spominu slavni sprejem, katerega je napravila bela Ljubljana domačemu pešpolku, prišedšemu iz Bosne. Najlepša tedanja ljubljanska gospodična je poklonila polku v imenu celega mesta srebrn lavor-venec in ga mu pripela na zmagonosno zastavo. — Prieger je poljubil tej krasotici roko in se ves ginjen presrčno zahvalil za to častno darilo.

Po pravici sme biti ta dama ponosna, kajti malo je bilo in malo je dam, ki bi se mogle ponašati z enako častjo; in baje še hrani rokavice, ki jih je imela pri tisti priliki.

Prvega svečana l. 1880. je stopil Prieger na svojo prošnjo v pokoj in že 5. vinotoka 1883. l. je umrl vsled hude neozdravne bolezni. — Truplo prerano umrlega hrabrega junaka že trohni štiri-najsto leto v hladni gomili, a njegova slavna dela so nam še danes

živo v spominu. Zgodovina, katera mu je spletla nevenljiv venec slave, bo še v poznih dneh pričala našim potomcem o slavnih činih in zaslugah, katere si je Prieger stekel za peš-polk št. 17. --

Naj bi previdnost božja postavila na čelo našim fantom vselej, kadar jih pokliče bojna trobenta pod zastavo, takega poveljnika, ki jih bo umel navduševati in vsekdar tako voditi, kakor je to storil veliki polkovnik Prieger, da se jim ne zmanjša slava in jim ostane za večno dobro ime, katero so jim priznali visoki gospodje:

»Avstrija nima boljših vojakov, kakor so slovenski fantje.«

LISTEK.

† JANKO KERSNIK.

Zopet nas je zadel bridek udarec: Janka Kersnika ni več! Prav ob sklepanju te številke nam je došla pretresljiva, dasi ne nepričakovana vest, da je 28. m. m. po noči preminil preblagi mož pri svojem sorodniku v Ljubljani, kamor se je bil ravnokar pripeljal iz Gleichenberga. Že pred par leti so zvedeli njegovi častilci z bojaznijo in žalostjo, da se ga je bila potila bolezen v grlu, a nihče ni mogel, niti hotel verjeti, da se tako kmalu in tako usodno završi potuhnjena bolezen, kateri se je naposled pridružila sušica; in 30. t. m. so ga položili v prerani grob v rojstnem kraju na Brdu.

Ni naša naloga, beležiti silni vtisk, ki ga je v vseh narodnih in tudi izvennarodnih krogih napravila prerana smrt enega najboljših naših sinov; saj to so že dostojno storili politični časniki vseh barv; drugače tudi ni bilo mogoče, ker pokojnik vzpričo svojega blagega značaja menda ni imel ni enega osebnega sovražnika: toda vsestransko oceniti veljavo moža, ki je navzlic svojim mladim letom tako globoke sledove vtisnil v duševnem žitku našega naroda sploh ter si še posebej tako krasen spomenik postavil v zgodovini naše pripovedne proze — to bode smatral »Zvon« za svojo sveto zadačo, ki jo bode izkušal prej ko prej izvršiti, tembolj, ker je Kersnikovo ime tako nerazdružno zvezano z razvitkom našega lista od tistega hipa počeni, ko je rajnik prevzel dedščino Jurčičevo ter tako mojstrski nadaljeval in završil »Rokovnjače«, pa do l. 1894., ko se je z »Očetovim grehom« — pač nevede, ali pa morda že sluteč kal neozdravne bolezni? — za vselej poslovil od »Zvona«.

Grenki občutki nas posiljujejo; sami ob sebi se nam vrivajo pod pero Stritarjevi trпки verzi, katerih neizprosne istinitosti se prav v tem hipu prebridko zavedamo:

Krepak naš narod je in zdrav,
A če kaj pravega imamo — —
Še delati ne začne prav,
Omahne pa se zgrudi v jamo.

Nič noče dozoreti nam,
Kar kaj obeta! — to je grenko!
Kako se je mudilo vam:
Erjavec, Levstik, Šubic, Jenko!

Med te prvake smo sedaj vvrstili tudi Tebe, predragi pokojnik; tudi Tebi se je mudilo, nas pa si zapustil v neznozi boli!

Skromno zadostilo za to bol nam daje zavest, da se s Kersnikovo smrtjo malehno število naših nesmrtnikov-klasikov pomnoži za enega, katerega »Zbranih spisov« se skoro nadejamo, da odličimo z njimi svojo narodno knjižico ter na ta način najdostojneje počastimo pokojnikove mane!

Tebi, plemeniti rajnik, pa bodi lahka rodna zemlja, ki si jo tako ljubil ter z vsemi njenimi naravnimi lepotami in z ljudmi vred, ki po njej bivajo in uživajo — uvekovečil v svojih nedosežnih spisih!

Ivan Pintar †. Po dolgi in mučni bolezni je umrl dne 7. m. m. ob 8. uri zvečer mož, ki je bil sicer širši javnosti skoro neznan, a je bil vendar izmed najpridnejših narodnih delavcev — gospod Ivan Pintar, sočrednik »Slovenskega Naroda«, urednik »Rodoljuba« in »Novic«. Pokojnik je bil jako skromen mož, kateri se je javnosti vprav bal, pri tem pa širokega obzorja in temeljito poučen v raznih strokah, zlasti v političnih vedah, v nacijski ekonomiji in v matematiki. Rodom iz poljanske fare, je nekaj časa študiral na tehniki v Mittweidi, potem pa se posvetil žurnalistiki. Jurčič ga je pridobil za »Slovenski Narod«, pri katerem je, izimši nekaj let, ko je delal za »Slovenca«, deloval do svoje smrti. Urejeval je tudi »Rodoljuba« in »Novice«, sodeloval pri »Domovini« in svoj čas tudi pri »Soči«. povrh pa dopisoval še raznim drugim listom. Prelagal je tudi rad iz ruščine in iz bolgarščine, in ti prevodi so bili priobčeni v raznih listih. Pokojnik je bil marljiv kakor čebela. Počitka ni poznal, a kadar ga je žurnalistično delo utrudilo, je iskal razvedrila v matematiki in astronomiji.

Pintar je dosegel starost 45 let. Pred nekaj meseci je obolel, a kot pravi žurnalist ni odložil peresa, dokler ga niso moči popolnoma zapustile. Bodi vrlému možu zemljica lahka in časten spomin!

Poezije. Zložil Zamejski. — Nekak nov, rekli bi, revolucionaren duh je zavejal v našo doslej tako ponižno, nežno, vzdihajočo in solzečo se liriko, duh, ki obsoja vsako sentimentalnost, vsako umetno čuvstvovanje, ki ne priznava vrednosti osladnim erotičnim, domorodnim in pomladnim pesmim, duh, ki je krenil na nova pota, ki ne plava v fantastičnih, meglenih višavah, ampak ki gleda in proučuje življenje, ki išče motivov svojemu delovanju v realnem svetu, kjer trpi in dela, se solzi in raduje in umira izmučeni človek.

Stopili smo v dobo, ki z novimi, krepkimi, jasno izraženimi mislimi odpira pred našimi duševnimi očmi svet, pravi, živi svet, in čudimo se, da toliko časa nismo mogli pojmiti njega čudnega vrvenja in borjenja.

In ob tej metamorfozi naše lirike in našega pesniškega preobrata so izšle na svetlo poezije čitateljem »Zvonovim« dobro znanega Zamejskega, ki je že lepo vrsto let »Zvonov« sotrudnik.

Posebne razmere, v katerih biva Zamejski, so provzročile, da je ostal pristaš one starejše smeri, ki je še pred nedavnim časom vladala v naši liriki.

Iz njegove pesniške duše odseva žarna ljubezen do rodnih bratov in širnega slovanstva; verzi njegovi dihajo tiho otožnost, ki ga dovaja včasih do temnega brezupa, in v groznem strahu prosi Boga usmiljenja, ko napoči: »dies illa«; zataplja se rad v davne čase in v duhu gleda kraje, kjer so mu nekdanj bivali bratje po krvi, a sedaj:

»tuj narod

Preplavil je njih sela, njih poljane . . .

Bridko ga boli nesreča in socijalna beda njegove ožje domovine — Italije, saj:

»Zavita v mrak ječi potrta, gladna.«

Z gnevom se odvrča od »revolucijskih elementov in prevratnikov«, ki bi »radi prevrgli ves družabni red«; saj vidi, kako

»Ogromna tolpa, razbrzdana, ljuta

Divjá, mori, podira

Brez uma in brez čuta.

In dinamit grmi, in mesta, sela

Ruše se v prah . . .«

Tudi svet je študiral pesnik, kar vidimo iz pesmi: »Priatelju«, »Farizej« in »Iz življenja«, žal, da ne da svojim mislim krepkejše, bolj jedrovite izrazitosti; žal, da se na njegovem pesniškem obzorju redkokdaj pojavi ideja, ki bi pričala o samostojnem premišljevanju socijalnih problemov. »Novih idej, ki prešinjajo duhove in razburjajo svet, ni v zbirki. In skoro nikdar mu kri ne zavre v njega pesniškem laboratoriju. Zamejski je miren, pasiven značaj.« (»Slov. Narod«).

Priznati pa moramo, da je Zamejski vkljub grajanim nedostatom zasadi marsikatero dišečo cvetko na našem Parnasu.

Kako ljubko se čita »Razpršeno listje«! Globok, pristen pesniški čut veje iz teh pesmi; zdi se nam, da si Zamejski baš radi teh drobnih pesmic sme lastiti ime pravega pesnika. — V njih se nam kaže pesnik gorečega ljubitelja slovenstva; saj je pripravljen, če bi bilo treba, dati:

»Domu kri rdečo«.

Bridko obžaluje razpor, ki nas razdvaja in v trpki ironiji poje:

»Živeli Slovenci

Na vse večne čase!

Vedno se in pridno

Trgajte za lase!«

Ljubkega šaljivca se kaže Zamejski v tej-le kitici:

»Ej ti vince zlato,

Meni bilo zdravo!

Ali morebiti

Res mi lezeš v glavo?« --

Najboljše pesmi v zbirki so »vizije«. Vidi se iz njih jasno, da se je pesnik mnogo naučil od Italijanov; saj sam priznava v nekem pismu z dne 12. decembra leta 1882., pišoč: »Dobro bi storili Slovenci, ako bi čitali italijanske klasike. Po mojem mnenju opevajo Italijani bolj pesniške, bolj vzvišene predmete kot Slovenci. Jaz pogrešam v slovenskih pesmih ono vzvišenost, katero toliko slavijo Italijani.«

In res opažamo v vizijah poseben pesniški vzlet, po katerem se odlikuje laško pesništvo; tudi »oblika je v vizijah dovršena. dikcija vznesena in prepletena z mnogimi, morda celo premnogimi retorskimi figurami.« (Sl. Narod). —

Mnogo je pesmi Zamejskega, ki v lepih, pesniških mislih vplivajo na dušo čitateljevo, iz katerih se jasno zrcali za vse lepo in blago vneta duša pesnikova; so pa tudi verzi, v katerih nepravi ali pa prozaični izrazi uničijo pesniško iluzijo, n. pr.: »samote duh nas je davil« (7). »Napeli vso so jezo« (3). »Ni vse propalo za te« (58).

Oglejmo si še nekoliko obliko!

Če prelistas zbirko, se ti glede vnanje oblike hitro pokaže velika razlika posameznih pesmi. Pesnim, ki so bile priobčene že prej v lep-slovnih listih, se ne da Bog ve kaj prerekati; pač pa je oblika vseh doslej še nenatisnjenih pesmi — ki so n. pr. na straneh 1, 7, 41, 46, 55, 56, 59, 68, 70, 74, 78, 81, 84, 86 — v marsičem nedostatna. To je popolnoma umevno; kajti Zamejskemu, kateremu je usojeno bivati tam v laškem Vidmu, je silno težko, da, nemogoče vzdržati s svojimi rojaki in njih živo govorico one tesne vezi, katerih more najmanj pogrešati pesnik.

Naglas je često prisiljen: slávi (str. 2), množica (2), s službámí (4), podlósti (41), kaósom (42), ogènj (84).

Nepotrebne apostrofe smo našli na straneh 43, 51. in dva na str. 55. Slaboglasna sta hijata v verzu:

»In videl te v divnem je uzhitu
Moj duh . . . « (41).

Nenavaden (morda dialektičen?) je velevnikov naglas v teh-le primerih:

»Oh, ne zapustí me«;
»Oj, nebo, se razgrní,« mesto:
Oj razgrní se, nebó!

Enklitike stavlja Z. često na začetek stavka. Nerazumno nam je: »Bed deročih hrup« (80), »Izčezlo vse je?« (83) in pa beseda »prerokba«.

Rime niso vselej vzorne. Čudni sta tudi primeri na strani 42. in 44. —

Končno izrekamo iskreno željo, naj se nam ti, deloma res malenkostni očitki ne tolmačijo kot zoilske zlovoljnosti proti pesniku, katerega visoko čislamo ne samo kot svojega sotrudnika, ampak tudi kot vzornega rodoljuba, živečega v posebnih odnošajih — temveč smatrajo naj se kot dobrohotni migljaji, s katerimi se utegne pesnik sam v bodoče okoristiti. —

T. Doksov.

Srednješolskih izvestij nam je došlo bore malo; ne vemo, ali je temu vzrok malomarnost proti javnim glasilom, ali pa zamerljivost izza prejšnjih let, in dočim nam je došlo celovške višje gimnazije poročilo, smo si sami morali nabaviti ljubljanske višje gimnazije »Jahresbericht«, čigar vvodna

spisa — 1.) Dramatika in slovensko slovstvo. Von Fran Ilešič. 2.) Professor Franz Seraphin Gerdinič. Von F. Hintner — sta brez ugovora najzanimivejša med letošnjimi programskimi sestavki.

V prvem spisu (str. 1—14) raziskuje in dokazuje Fran Ilešič, zakaj se doslej ni v Slovencih, niti v Slovanih sploh razcvetla dramatika, češ — in to je glavni dokaz in rezultat cele razprave — »romantika ovira razcvet drame; naše leposlovje pa je pognalo iz te struje in vztrajalo v njej skoraj do današnjega dne, zato tako dolgo nismo imeli drame«. — Malo doktrinarno povedano, kaj ne da, in pa nekoliko preporno tudi. Bolj po domače, pa menda nič manj resnično bi mi rekli, da iz istih vzrokov nismo imeli dramatike, kakor nismo imeli niti svojih šol, niti svojega plemstva, niti svojega meščanstva: preostalo nam je bilo edino kmetištvo, in njega primitivnim dušnim potrebam je streglo slovstvo vse do Marka Pohlina, za katerega je kmetiški kvas menda začel prekvašati naše meščanstvo; meščanstvo pa ima več in višjih duševnih potreb. — Sploh je pisatelj preveč operiral z abstraktnimi idejami, ki mu rabijo liki neovržne dogme.

Nasproti pa treba priznati, da nam je g. Ilešič prav vrlo in menda prvi pojasnil razmerje in pomen nekaterih slovenskih pisateljev. Originalna in resnična se nam n. pr. zdi trditev, »da nam je (str. 5) prvega pesnika vzgojila »romantika«, t. j. »ona splošna časovna smer, ki je, nasproti klasicizmu naglašujoč lepoto ljudskega duha, vrednost narodnega čustvovanja, izhajala z Angleškega, se razširila po vsej Evropi ter na Nemškem dosegla svoj pesniško-umetniški vrhunec v Herderjevih idejah, nazadnje seveda bila tudi povod in podlaga znani »šoli«; v smislu te struje, ki si je kot duševni prevrat z zmagovito močjo osvojila vso Evropo, je ustvaril Vodnik, zajemajoč iz narodnega popevanja in govorjenja, našemu slovstvu trden temelj po snovi in obliki; kakor Herder je nabiral marljivo narodne pesmi, kakor Herder in poznejši romantik Arnim (»Des Knaben Wunderhorn — recte Wunderhorn! —) je izpreminjal narodne pesmi, posredujoč na ta način poljudno umetno pesništvo; kakor Adelung je iskal med narodom besed in izrazov za slovar, kakor vsi njegovi sodobniki je zrl navdušen v preteklost svojega naroda. Bistvo svojega teženja je izrazil Vodnik sam z besedami: »Kranjski jezik čeden narediti«, pri tem pa se držal le načela duševnega očeta našega slovstva: alles was aus ihrer Feder kommt, muss im Volkston und fürs Volk geschrieben sein.«

Sploh je mala razprava bogata novih ali vsaj prvič tako izrazito označenih nazorov, ki čitatelju, navajenemu dosedanji šablonski razdelitvi v slovenskem slovstvu, odpro marsikako zanimivo perspektivo, zlasti glede naj-novejše dobe, o kateri nam manjka doslej še temeljitih študij (prim. zlasti odstavek I.) — »Kranjci« — pravi n. pr. Ilešič na str. 6. — se zbirajo okolo Čbelice, ki se omejuje s slovenskim, da, celo s kranjskim obzorjem: na ta način se srečata med Slovenci dve ideji, ideja narodne poljudne vzgoje (slovensko stališče) in ideja jugoslovanske vzajemnosti; prva nadvlada po ustanovitvi »Novic« l. 1843. — Snov in oblika poezije v Čbelici, ki je vzprijemala tudi narodne pesmi, pričata o romantiki; Prešeren sam je romantik, Koseskega visokoleteči Pegaz ustreza romantično-pobožni smeri in narodnosti. Stritar in Gregorčič sta nam raz-

lična pevca domoljubja (?). — Reakcijo pomenita Levstik in Erjavec; po novi poti hodi Aškerc: to je nekak byronistični realizem, v katerem se je naše pesništvo prvokrat do dobra oprostilo vsakega omejitelnega namena, posebej tudi pri Stritarju še tako močno naglaševanega namena narodne vzgoje. — In na str. 13.: »Ločena od tega (t. j. lirskega) dozdanjega pesništva, ki je večidel le služilo probudi naše narodnosti, je epska poezija Aškrčeva: bogatim idejam zapoveduje v suverenski obliki: Aškrcu ni več namen s svojim pesnikovanjem narod šele ustvarjati, marveč on pesnikuje z ustvarjajočo močjo svojega naroda: poudarja, kar je človeškega v narodnem; potemtakem se zdi, kakor da zapušča naša poezija svoje ozko polje, težeč po višjih smotrih, kakor da jenjava biti le služabnica v dosego narodno-političnih namenov ter postaja polagoma izraz pesniške individualitete brez vsake tendence. S tem so se — tudi »slovenska družba« (Gesellschaft) je že razvita — poplodila tla za večjo slovstveno panogo, za dramatiko« . . .

Dovolj bodi teh izvdkov; iz njih se je lahko uveril čitatelj, da je v njih mnogokaj duhovitega, originalnega, dasi tudi mnogokaj prepornega ali vsaj dogmatskega, kar bo treba še vse bolj temeljito in obširneje dokazati in dognati. Vendar nas je Ilešičeva študija prav razveselila, ker nam je nov dokaz, da že tudi nam prihajajo tisti časi, ko poezija ne postaja samo »izraz pesniških individualnosti brez vsake tendence«, ampak tudi predmet resnemu, znanstvenemu raziskavanju, in veda, ki nam na ta način postane, bode pač najbolj narodna veda; kajti od koga zahtevajmo, da naj nam proučuje naše slovstvo, ako ga ne sami!

Citati, ki smo si jih privoščili, pa pričajo tudi o pisateljevem jeziku in slogu, in iz njih je lahko razvidel čitatelj, da nista dovršena, in da zaudarjata semtertja po germaniziranih; dialektično se nam vidi besedosledje pri čestici še: »priznava, da še je najti dramske umetnosti;« » . . . ko še je bil le Nemeč omikanec;« » . . . da še so si najboljši rodoljubi našega veka dopisovali nemški« itd. — Da take slovstvene študije povsod zasekavajo v nemško slovstvo, temu se moramo že privaditi vzpričo odvisnosti naše od nemškega prosvetnega toka, in naši pragmatični slovstveniki bodo morali biti kolikor toliko tudi germanisti; toda nemilo zadeva slovenskega čitatelja, da je razprava, ki se bavi z izključno slovenskim predmetom (»Dramatika in slovensko slovstvo!«) črez in črez preprežena z nemškimi citati, in celo lord Byron nastopa nemški!

Toda poleg vseh hib ne smemo v tej lepi razpravi prezreti vrlin, ki nas navdajajo z upanjem, da bo g. pisatelj nadaljeval ingeniozno proučevanje našega slovstva in sicer ne samo v programskih sestavkih, nego tudi — kjer je pravo mesto za to — v slovenskih časopisih.

Hintnerjev spis (str. 15—23) je nekrolog, posvečen manom prof. Fr. Gerdiniča. S strmenjem smo tu zvedeli — dasi smo blagega pokojnika dobro poznali — kakšen junak in mučenik je bil. Hintnerjeva spomenica je popolnoma primerno pisana, z iskrenim, kolegialnim duhom; edino slogu bi imeli prigovarjati, ki se nam vidi nekako pretirano izbran. Sicer pa ni naloga slovenskega leposlovnega lista kritikovati nemške slogove, pač si usojamo izraziti začudenje, da možu, ki se je poleg profesorja gotovo čutil tudi narodnjaka, ni utegnil spisati nekrologa kateri izmed kolegov-rojakov.

Izvestje nižje gimnazije v Ljubljani prinaša poleg navadnih šolskih poročil tudi »odlomek latinsko-slovenskega slovarja na pokaz (črka N). Sestavlil Fr. Wiesthaler.« Iz »predslovja« smo zvedeli, da se nam obeta slovar, čigar izdelovanje so prevzeli nastopni gg. profesorji: J. Fon, D. Karlin, L. Lederhas, M. Markič, M. Petelin, L. Pintar, dr. J. Pipenbaher, M. Pleteršnik, dr. L. Požar, M. Suhač, A. Tavčar in ravnatelj Fr. Wiesthaler, ki bode tudi urednik. — »Ker se je izrekla slovarjevemu uredniku od več strani, imenoma od gg. duhovnikov in pravnikov, želja, da se oziraj slovar ne le na šolske klasike, ampak na vesoljno latinsko slovstvo, zlasti tudi na vulgato, cerkvene in pravoznanske pisce, češ, da se v bližnji prihodnosti pač ni z lahka nadeti tako ugodne prilike, pribaviti slov. narodu splošen latinski slovar, kakršnega imajo že vsi drugi omikani narodi — in ker so se strinjali s to željo tudi vsi sotrudniki, je urednik poprosil presl. deželni odbor dotičnega dovoljenja. Ta prošnja doslej še ni rešena, a »odlomek« v izvestju je sestavljen v nadi, da ji dotična oblast ugodí.« — Tudi mi z iskreno radostjo pozdravimo latinsko-slovenski »thesaurus«, toda opominjamo že sedaj, da poleg takega »thesaura« še vedno za šolo ne bodo odvišni posebni ročni slovarji.

Nemški »Jahresbericht« nemške višje realke v Ljubljani pa ima na čelu Albina Belarja nemški sestavek: »Das periodische Gesetz und das natürliche System der Elemente,« (str. 5—46). Neki slovenski list je to razpravo močno pohvalil; kolikor moremo mi soditi, pač ni samostojno znanstveno delo s kakim pozitivnim novim rezultatom, nego ima namen, da pouči čitatelja - laika o teorijah, ki sedaj prevladujejo v kemijski vedi. Gotovo je sestavljanje takih orientujočih posnetkov zaslužno delo; toda Nemci imajo takih »Orientierungsschriften« za vse proge in panoge vednosti in umetnosti v tolikem izobilju, da takemu spisu, ki izide v beli Ljubljani, pač lahko rečemo; »Glaûka eis 'Athénas.« Ko pa bi bil g. pisatelj dotično snov priredil slovenski, bi mu bilo to morda prizadevalo nekoliko več težav, a stekel bi si bil nemale za sluge za kemijsko terminologijo slovensko.

O stoletnici Vodnikovih »Lublanskih Noviz«. Spisal in izdal v prid družbi sv. Cirila in Metoda v Ljubljani Ivan Vrhovnik. Ponatisnjeno iz »Slovenskega Lista«. V Ljubljani, 1897. Založil izdajatelj. Stran 87 male 80.

Ta knjižica ni samo spomenica Vodnikovih »Novic«, ampak obsega tudi v raznih poglavjih skrb in jako natančen pregled slovenskega časopisa od Vodnika počeni do dandanes. Zategadelj jo prav toplo priporočamo zlasti onim srednješolskim učiteljem, ki poučujejo našo mladino v slov. slovstvu, kot prepotraben dopolnek k Sketovi slovstveni zgodovini, ki je, kakor za novejšo dobo v obče, takisto tudi glede novejšega časnikarstva celo nedostatna. In ker je cena knjižici jako nizka (1 krona), si jo lahko nabavijo v dovoljnem številu učenci in učenke, in tako bode odveč, vsaj glede časnikarstva, tisto mučno narekovanje, oziroma zabeleževanje imen in števil, ki jih ni v Sketovi knjigi. A z obilnim pokupom bo hkrati ustrezno častiti družbi.

Miklošič in dr. M. Fesl. Muzejski knjižnici v Pragi je zapustil dr. M. Fesl vse svoje knjige, ki so tudi večinoma zaznamovane z njegovim

imenom. Med temi je poseben odtisk (iz Slav. Bibl. I. str. 267. in sl.) znane Miklošičeve polemike: Entgegnung auf Herrn Wenzel Hanka's albernheiten und lügen.

K tej knjižici je privezan rjavkast list, na katerem stoji spodaj: Domino Prof. Dr. M. Fessl auctor, 18. febr. 851.

Pisava je precej velika in razločna. Zgoraj pa čitamo nekaj vrstic zelo drobne pisave, ki se glase doslovno:

»Tantaene animis coelestibus irae!

Gewiss verdiente Hanka für seine anmassende kenntnislose Kritik des gründlich gelehrten Slavisten Miklošič, der in der That eine nationale Scheelsucht zugrunde liegt, die derbste Zurechtweisung, umsomehr, da seine Schriften im auswärtigen Slavenlande ihm einen Kennerruf erworben und er diesen aufrechtzuerhalten keine Mittel vernachlässigt: doch wird der parteiliche Leser bedauern, dass diese Gegenkritik zu so vielen persönlichen Angriffen bis ins Eckelhafte sich herabgelassen und vom neuen bestätigt, dass die Slaven eine eigene Fertigkeit besitzen, an einander keinen guten Flek zu belassen. Ähnlich Kopitar in seinem »Anti Tatar« gen den Polen Borkowski, ähnlich Stach und später Nejedlý gen Dobrovsky auch Kopitar gen den Kroaten Gaj, später gen Palacky! Der gemüthliche Šafařík macht eine edle Ausnahme.

Tako Fesl! — Med vsemi imeni, ki se tu navajajo je najbolj neznano gotovo Feslovo. Ker je bil mož najbrže Miklošičev prijatelj in se je vsestransko zanimal za slovanstvo in njegov napredek, naj podam tu glavne poteze iz njegovega življenja.

Jožef Mihael Fesl (Fessl) je bil rojen v Pragi l. 1788. ter postal duhovnik l. 1811. Še tega leta je bil nastavljen kot pomožni učitelj na bogoslovskem zavodu v Litomericah, kjer je postal l. 1817. doktor bogoslovja. Izobražen je bil vsestransko ter se je odlikoval z nenavadno pridnostjo. Bil je učenec Bolzanov ter je izdal več njegovih spisov v nemškem jeziku. Radi tega je bil zatožen in očrnjen v Rimu kot privrženec Lutrov in Husov, ki širi v cerkvi razkol. Opuščen po papeževem ukazu iz službe, je moral v prognanstvo na Dunaj, kjer je bival od l. 1819. do l. 1824. pod strogim policijskim nadzorstvom. Odtod pa je moral l. 1825. v Nemški Gradec, kjer se mu ni nikakor dobro godilo. Po škofovem povelju je bilo prepovedano (duhovnikom) z njm govoriti, češ, še zrak okoli njega je okužen! — Bivajoč pri frančiškanih, je spisal le tem tudi par učnih knjig. — Mogoče, da se je Fesl seznanil v tem času z mladimi Slovenci, posebno z Miklošičem, ki je prišel v Gradec l. 1830. Pa gotovo to ni; verjetneje je, da se je to zgodilo pozneje na Dunaju; kajti l. 1832. se je moral vrniti Fesl zopet v cesarsko stolico, kjer je ostal do svoje smrti 1863. l. — in tudi Miklošič se je preselil jeseni 1838. l. na Dunaj.

Največ je pisal Fesl nemški v različne šolske, cerkvene in druge znanstvene liste ter je izdal tudi večje delo: Nachrichten und Betrachtungen über die ung. Provincialsynode in Pressburg (Sulzbach 1826). L. 1861. je ustanovil štipendij 300 gld. v prosepah Češke, knjige svoje pa je volil češkemu muzeju.

Bolj nego Fesl sta znana vsaj v češkem slovstvu tukaj omenjena Stach in Nejedlý. Prvi je bil profesor pastoralne teologije v Olomucu ter je upo-

kojen umrl na Dunaju. Bil je vsestransko literarno delaven, ne le kot bogoslovec, temveč tudi kot slovnica in je torej imel priliko polemizovati z Dobrovskim. Spisal je n. pr. „Harmonie a dobrozvučnost jazyka českého“, „psaní k obraně evangelických učitelů“, „něco pro českou literaturu“ i. t. d. — Ivan Nejedlý, jednako literarno delaven, je bil advokat in profesor češkega jezika in literature od l. 1801. v Pragi, kjer je umrl l. 1835. Spisal je med drugim tudi češko gramatiko (Böhm. Grammatik 1804, 1809, 1821, 1830 etc.) — Kar se tiče polemike Kopitarjeve z Borkovskim, glej njegov Anti-Tartar (Fesl piše pravilneje Anti-Tatar) in Kopitar's Kleinere Schriften (izd. Miklošič) str. 13. Borkowski Stanislav grof Durin je bil pred vsem geolog in mineralog (roj. 1782, umrl 1850); poleg tega je pa izdal 1834. l. Psalterz Królowej Małgorzaty, ki je povzročil po svoji nekritičnosti omejnjeni prepis.

Iv. K.

Veteris testamenti prophetarum interpretatio istrodalmatica saeculi XVI.; adiuvante academiae litterarum caesareae Vindobonensis liberalitate edidit V. Jagić. (Vsih prorokov stumačenje hrvatsko.)

To je novi natisk edinega doslej znanega izvoda hrvaškega protestantovskega sv. pisma (prorokov) v latinici, o katerem je »Lj. Zvon«⁶ že na kratko poročal v št. 2. in 3. l. 1896. Novo izdajo je s podporo dunajske akademije oskrbel prof. V. Jagić.

Ko se je začela širiti reformacija tudi med Jugoslavi, so se jele v Nemčiji pripravljati potrebne knjige za Slovence in Hrvate. Za Slovence so se tiskale v latinici, za Hrvate pa v cirilici in glagolici v čakavskem narečju. Kmalu pa so se prepričali odločilni možje, da se glagolski in cirilski izvodi tudi med Hrvati le malo rabijo in zato malo kupujejo, in upali so, da dosežejo boljše uspehe z izdajami v latinici. Take je nasvetoval Ambrož Fröhlich z Dunaja baronu Ungnadu meseca novembra 1562. l. in Franc Barbo iz Ljubljane meseca oktobra 1563. l. In res je izšlo v tem času par hrvaških knjig v latinici, tako n. pr. Avgšburška konfesija, Luterjev katekizem, cerkveni red in apologija — vse l. 1564. Zadnji knjigi sta se ohranili v poedinih izvodih v kraljevski knjižnici v Drazdanih, kjer se hrani tudi edini ohranjeni izvod Trubarjeve »Cerkovne ordninge«⁶ (V Tübingi 1564. l.; gl. »Lj. Zvon«⁶ l. 1896. št. 8. str. 514. 515.)

V seznamku, v katerem so se l. 1564. naznanile knjige, se omenjajo tudi »Alle Propheten, ehe man mit der ganzen Bibel aufkommmt«. Duša celega podjetja je bil baron Ungnad. V Tübingi in Ljubljani so se delale priprave za izvršitev najvažnejše naloge, za izdajo cele biblije. Dne 11. novembra 1563. l. je sporočil Khlombner iz Ljubljane Ungnadu, da hočejo tam prirediti »das alte Testament und zwar bis zu den Propheten«. Iz Tübinge pa se je v izkazu izdaj za l. 1563. poročalo: »Leonardus Merchantsch Dalmata, welcher ein Zeitlang zue Tuebingen gestudirt, hat . . . den propheten Esaiam inn die chrabatische Sprach mit glagolischen buchstaben transferiert . . . herr Ungnad ime verehrt . . . 3 fl.«⁶ Dalje nimamo o tem nič več pozitivnih poročil. Schnurrer piše sicer o 50 izvodih latinske izdaje prorokov, toda kakega izvoda ni videl niti on, niti Dobrovsky, ki je pri svojem potovanju po Nemčiji iztikal za protestantovskimi knjigami; v svojem »Slavinu«⁶ (1808) je vprašal na str. 135. glede prorokov: »Wer kennt irgendwo ein Exemplar davon? Ich bite um Belehrung«⁶ Toda odgovora ni

dobil, in o kakem izvodu ni bilo sledu. Šele lani smo dobili dokaz, da se je res tiskal prevod prorokov v latinici. Tak izvod je našel v samostanu Schlägl na Gorenjem Avstrijskem samostanski knjižničar P. Gottfried Vielhaber, in na zadnje je dobil knjigo v roke prof. Jagić, ki jo je že lani opisal v »Anzeigerju« dunajske akademije (fil-hist. odd., XXXIII. letnik, 1896, št. V.—VII, str. 16—29); sedaj pa je izdal celo delo na novo.

Izvirnik, katerega sem imel mnogo v rokah, ker sem pomagal prof. Jagiću pri korekturi, je lepo tiskan; knjiga je bila prvotno vezana v slabe platnice iz svinjskega usnja, sedaj pa je na novo vezana in ima — naslovnega lista ni! — 136 listov, ki so pa tu in tam napačno numerirani. Oblika je »mali folio«, in vsaka stran šteje 49—51 vrst. Inicijalke so lepo okrašene, ilustracij pa (o katerih gl. nekoliko »Zv.« št. 3. l. 1896.) je dvajset. Vsaki prorok ima vsaj eno sliko, Jeremija in Ezechiel po dve, Daniel pa tri. Da je ta izvod identičen z izdajo, ki se je tiskala 1564. l. v Tübingi, to nam priča mimo drugih dokazil tudi slovenska »Cerkovna ordnina«, ker se tisk in inicijalke v obeh popolnoma strinjajo.

Ker se odlikuje jezik z velikim besednim zakladom in z redkimi slovniškimi oblikami — pisano je v čakavskem narečju, ki se govori še dandanes v Istri — se je odločil Jagić, da priredi novo izdajo. V tekstu ni ničesar predručajil, samo, da je uporabil novi pravopis in sicer: č za ts, ć za ch, ċ za chi, š za ff, ž za s, s za β ali sz, c za cz, j za y, j za j. Kjer je izpuščena jotacija, ki je v originalu zaznamovana s cirkumfleksom (*ñ*), jo je Jagić nadomestil, zato pa dotično črko pisal kurzivno. Kar je dodal, je v okroglih oklepajih (), kar se naj izpusti, v oglatih []. Prvo poglavje proroka Isaije je tiskano v originalnem pravopisu.

Prelagalec, oziroma prelagalci — bilo jih je več! — niso znani; brezdomno so bili Hrvatje iz Istre ali Dalmacije, ki so poznali dobro glagolsko slovstvo, ker se nahaja v knjigi dokaj besed iz starih glagolskih del n. pr. blagdan, blagoslov, idol, licemer, milosrdje, preljubodejnik, pristolje, spasenje, trpeza, vsadnik, žrtva itd. Na mnogih mestih prelagalec ni umel nemškega teksta in ga je potem tudi napačno prevedel, za kar imamo nekaj drastičnih dokazov: Ezech. 24.5: das Beste der Herde: najbolje do ognišča, kjer ni razumel besede »Herde«; za »Tauben« je čital »Trauben« in prevedel »Kako grozde« (Hos 9. 10.) Ker mnogokrat kake rečenice ni razumel, jo je prevedel dobesedno, n. pr. Is. 52. 2: »mache dich aus dem Staube« — »dvigni se iz praha«; Jerem. 37. 17: »vorhanden«: »pred rukami«; Dan. 8. 25: »wird sich auflehnen«: »hoče se gori nasloniti — i. dr.

Nova izdaja prof. Jagića je jako lepa in bode nudila s svojim velikim besednim zakladom obilo žetev za hrvaški besednjak, katerega znatno obogati.

Fr. Vidic.

»Towarzystwo ludoznawcze«, poljsko narodopisno društvo, ki je bilo osnovano v Lvovu pred tremi leti ter se peča z narodopisjem poljskim in v obče slavjanskim, izdaje poseben časopis, »Lud«, v katerem objavlja rezultate svojega raziskovanja. »Lud« je ob enem prvi poljski časnik, ki je stopil — in sicer iz lastne inicijative — z našim listom v zameno.

